

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA MUZIKOLOGIE

**ESTETICKÁ TEORIE LUNAČARSKÉHO A SONDA
DO JEJÍ RECEPCE**

Bakalářská práce

Beáta Baranová

V OLMOUCI 2014

Vedoucí práce
Doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Estetická teorie Lunačarského a sonda do její recepce“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a za použití pramenů uvedených v závěru bakalářské práce.

V Olomouci, dne 6. května 2014

.....

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Lence Křupkové, Ph.D. za vydatnou pomoc, rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

OBSAH

1.	ÚVOD	5
2.	STAV BĀDÁNĪ	7
3.	ŽIVOTOPIS LUNAČARSKÉHO	10
	3.1. Před revolucí	10
	3.2. Po revoluci	11
4.	ESTETICKÁ VÝCHODISKA PŘED REVOLUCÍ	13
	4.1. Vymezení estetiky jako vědy	14
	4.2. Co je estetické?	16
	4.3. Estetický ideál	18
	4.4. Krása	19
	4.5. Umění	20
5.	ESTETIKA V PRAXI – POREVOLUČNÍ KULTURNÍ PROGRAMY	22
	5.1. Ideologie a umění	23
	5.2. Výchova a umění	24
	5.3. Druhy umění	26
6.	RECEPCE V ČESKÝCH ZEMÍCH	32
	6.1. Knižní doslovy	33
	6.2. Periodika před 1948	37
	6.3. Periodika po roce 1948	38
7.	ANGLOSASKÁ REFLEXE LUNAČARSKÉHO	42
8.	ZÁVĚR	48
9.	RESUMÉ / SUMMARY / ZUSAMMENFASSUNG	50
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
11.	ANOTACE	59

1. ÚVOD

Estetika socialistického realismu ovlivnila mnoho evropských států. Československo nejvýrazněji zasáhla v letech 1948–1955, kdy byl její vliv na umění nejsilnější. Tyto umělecké normy působily na estetické vnímání několika generací a jsou diskutovány i dnes, neboť umělecké artefakty s jeho prvky jsou stále kolem nás.

Pojem socialistický realismus neboli SORELA, si pravděpodobně málokterý laik dokáže spojit se slovem estetika. Adjektivum „estetický“ má primární konotaci líbivý, krásný, příjemný pro smyslové vnímání, apod. Socialistické umění dnes na veřejnost ale působí spíše opačným dojmem a vyvolává zejména negativní reakce. Je to například zřejmé i z polemik o architektuře socialistického realismu, jež bývá vystavována veřejné kritice.

Naše práce se pokusí jít až k počátku tohoto uměleckého směru – k osobnosti, která nastínila budoucí program socialistického realismu. Jedná se o prvního komisaře osvěty Anatolije Vasiljeviče Lunačarského. Interpretací jeho myšlenek se pokusíme vyvodit základní principy této estetiky.

Přestože samotný termín socialistický realismus se v SSSR objevil až v roce 1932 a byl definován jako „(...) druh umění zobrazující skutečnost ve světle socialistických ideálů a v zájmu třídního boje proletariátu“,¹ první náznaky tohoto směru můžeme naleznout již v raných dílech Lunačarského. Ještě před rokem 1917, kdy proběhla Velká říjnová socialistická revoluce, publikoval texty, ve kterých můžeme pozorovat jisté tendence, jež směřují k programu socialistického umění. Jedná se o první vydání stati *Základy pozitivní estetiky* (1904) a o články *Marxismus a estetika* (1905) a *Více o divadle a socialismu* (1909).²

V naší práci se nejprve pokusíme zpracovat biografické informace o A. V. Lunačarském. Poté představíme jeho estetické teorie. Cílem práce je shrnout Lunačarského teze o umění a kultuře, ukázat vývoj jeho reflexe v českých

1 Suk, J. (2009) „Socialistický realismus a entartete Kunst.“ in *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 3, č. 1, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, s. 119–122.

2 Yagih, M.: Список философских работ Луначарского [Seznam filozofických prací Lunačarského.] *Lunačarskij* [online]. Stavropol: Dědictví A. V. Lunačarského © 2010–2013 [vid. 2013-12-04]. Dostupný z: <http://lunacharsky.newgod.su/issledovania/spisok-filosofskih-rabot-lunacharskogo>

zemích. Primárně se zaměříme na období vlivu komunistické strany v někdejší Československu, tedy na dobu mezi léty 1948–1989.

Budeme vycházet z Lunačarského textů, které byly přeloženy českými nakladatelstvími a uspořádány do sborníků v letech 1958–1982. V těchto publikacích jsou shromážděny jeho uměnovědné stati z různých období. V naší práci budeme pro jednoznačnost uvádět citace k jednotlivým statím, abychom upozornili i na časový vývoj jeho myšlenek. Práce bude reflektovat jak české knižní doslovy, tak také rešerše dobových českých kulturních periodik, ve kterých budeme vyhledávat zmínky o Lunačarském. Z článků, jež nalezneme, vytvoříme souhrn. Ten bude nastiňovat Lunačarského recepci v Československu. Abychom zajistili dostatečně plastický obraz reflexe jeho tezí, budeme pracovat také s několika příklady jejich interpretací v anglosaském prostředí.

V závěru shrneme vývoj Lunačarského myšlení v období před revolucí a po ní. Nastíníme recepci Lunačarského v Československu. Naší snahou bude zjistit, jak byla osobnost Lunačarského propagována a které jeho myšlenky byly v naší kulturní společnosti nejvíce akcentovány.

2. STAV BĀDÁNĀ

V českém prostředí za posledních dvacet let nenacházíme komplexnější text zabývající se Lunačarského dílem. Jeho práce nejsou v současnosti reflektovány, jejich překlady a interpretace vznikly naposledy v době před rokem 1989.

Souborný katalog České republiky³ vyhledá pod heslem Lunačarskij tři sta padesát záznamů, z toho jen přibližně třicet je v českém či slovenském jazyce, převážný zbytek je v jazyce ruském. Většinu českých textů představují přeložené Lunačarského původní texty. V českém jazyce můžeme nalézt jen jednu sekundární publikaci, kde autor výhradně analyzuje Lunačarského dílo. Jedná se však pouze o pomocný učební text, vysokoškolská skripta *A. V. Lunačarskij a jeho pedagogický odkaz*⁴ od autorky Taťjany Jevgeňjevny Bednářové z roku 1988. Je to také nejmladší publikace reflektující Lunačarského dílo v českém jazyce, jež nám Souborný katalog České republiky nabízí. Nejstarší záznam, který v katalogu můžeme vyhledat pod heslem Lunačarskij, je jeho divadelní hra *Don Quijote: Básnické podobenství o 2 dílech (8 obrazech a epilogu)*, která byla vydána v českém jazyce v roce 1957.

O vytvoření souhrnu z estetických teorií Lunačarského v češtině se zasloužil Vladimír Dostál.⁵ Uspořádal výbor z jeho díla do publikací *Umění je živé* (Praha, 1958), *Pozitivní estetika* (Praha, 1972), *Stati o umění* (3 svazky, Praha, 1975–1979). V těchto publikacích jsou vloženy také rozsáhlé stati českých autorů, které reflektují Lunačarského recepci u nás. Vladimír Dostál sepsal studii *Rozpětí Lunačarského* (1972, *Pozitivní estetika*), Vladimír Blažek napsal *Doslov k Umění je živé* (1958), Jaroslav Sekera zveřejnil text *A. V. Lunačarskij* (1979, *Stati o umění – divadlo, film*,

3 „Souborný katalog ČR je elektronický katalog, který soustřeďuje ve své databázi údaje o dokumentech ve fondech spolupracujících českých knihoven a institucí. V současnosti obsahuje více než 5,5 mil. záznamů.“

Pokorný, J.: Souborný katalog ČR. *Souborný katalog ČR* [online]. Praha: Národní knihovna ČR © 2001–2014 [vid. 2014-02-20]. Dostupný z: <http://www.caslin.cz/>

4 Bednářová, T. J. (1988) *A. V. Lunačarskij a jeho pedagogický odkaz*. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků.

5 VLADIMÍR DOSTÁL – *1930 – † 1971, český literární kritik a historik, vedoucí oddělení teorie literatury v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, jeho názory byly velmi ovlivněny socialistickými koncepcemi.

Táborská, J.: Vladimír Dostál. *Slovník české literatury* [online]. Praha: Ústavu pro českou literaturu AV ČR © 2006–2008 [vid. 2013-11-04]. Dostupný z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=28>

hudba, výtvarné umění), Alexandr Tuček publikoval studii *A. V. Lunačarskij a počátky sovětského školství a pedagogiky* (1982, *O vzdělání lidu*). Lunačarskij byl také poměrně hojně reflektován v článcích v periodikách, podrobněji jednotlivé texty rozebereme v kapitolách *Periodika před rokem 1948* a *Periodika po roce 1948*.⁶

V mezinárodním prostředí se vydalo mnoho sekundárních textů reflektující Lunačarského dílo v ruském jazyce. Pochopitelně největší pozornost věnovali Lunačarskému a jeho dílu ruští autoři, a to především v průběhu sedmdesátých let.⁷ Vyhledali jsme také několik novějších publikací, které byly v Rusku vydány na přelomu 20. a 21. století.⁸

Nalézáme také řadu odkazů na publikace o Lunačarském v anglicky mluvícím prostředí. Některé z textů byly publikovány teprve nedávno.⁹ O Lunačarském se například zmiňují Kristin Thompsonová a David Bordwell v kapitole *Těžkosti válečného komunismu, 1918–1920* v knize *Dějiny filmu*. Také v minulosti, zejména sedmdesátých letech vycházely v odborných periodikách texty reflektující Lunačarského dílo. Kupříkladu studie *The legacy of Lunacharsky and artistic freedom in USSR* (H. R. Holter, 1970) nebo *Lunacharsky, the „Poet-Commissar“* (A. L. Tait, 1974) si všímají Lunačarského jako tvůrce sovětské kulturní politiky v prvních porevolučních letech. Americko-australská historička Sheila Fitzpatricková, která se specializuje na novodobou ruskou historii, se zabývá osobností Lunačarského velmi komplexně. Její práce byly publikovány již v sedmdesátých

6 Bibliografické odkazy na tyto texty čtenář najde v soupisu použité literatury této práce.

7 Fevral'skij, A. V. (1976) *Zapiski rovesnika veka: Lunačarskij, Majakovskij, Mejerchol'd, Nazym Chikmet*, Moskva: Sovetskij pisatel'; Šul'pin, A. P. (1975) *A. V. Lunačarskij: Teatr i revolucija*, Moskva: Iskusstvo.; Tubin, J. S. (1975) *A. V. Lunačarskij i stanovlenije sovětskogo muzykal'nogo teatra*, Moskva: Muzyka.; Bugajenko, P. A. (1972) *A. V. Lunačarskij i sovětskaja literaturnaja kritika*, Saratov: Privolžskoje kniž. izdat.; Lebedev, A. A. (1970) *Estetičeskije vzgljady A. V. Lunačarskogo: Očerki*, Moskva: Iskusstvo.

8 Borev, J. B. (2010) *Lunačarskij*, Moskva: Molodaja gvardija.; Pijašev, N. F. (1998) *Lunačarskij? – Net, on Antonov!:* dokumental'noje povestvovanije o žizni i dejatel'nosti A. V. Lunačarskogo, [Rusko]: [s.n.]; Radek, K. B. (1991) *Siluety: političeskije portréty / Anatolij Vasil'jevič Lunačarskij*, K. Radek, L. Trockij, Moskva: Izdat. polit. lit.; Severikova, N. M. (1990) *A. V. Lunačarskij o vospitanii*, Moskva: Vysšaja škola.

9 Nelson, A. (2010) *Music for the Revolution: Musicians and Power in Early Soviet Russia*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.; White, S. (2002) *New Directions in Soviet History*, Cambridge: Cambridge University Press.

letech (*The Commissariat of Enlightenment*, 1970). Výše jmenované publikace byly použity jako zdroje poznání v této práci.¹⁰

Encyklopedie Britannica¹¹ se zmiňuje o Lunačarském velmi stroze, toto heslo je v ní neúplně zpracováno, jsou zde zmíněny pouze základní bibliografické údaje a krátký souhrn jeho působení před revolucí, o jeho kulturních porevolučních programech zde není ani zmínka. Na rozdíl od toho francouzská encyklopedie Universalis¹² jej naopak zpracovává poměrně podrobně, jsou zde zmíněny jeho porevoluční aktivity a také jeho intelektuální přístup v otázce otevřené kulturní politiky.

Lunačarskij je vcelku hojně reflektován ve francouzském jazykovém prostoru, jak o tom svědčí např. i četné odkazy na články o ve francouzských periodikách,¹³ jinak je tomu však v německém či španělském jazykovém prostoru.

V naší práci budeme pracovat primárně s česko-jazyčnými zdroji, s překlady Lunačarského prací a texty, jež reflektují jeho osobnost a dílo. Vedle toho provedeme sondu do recepce Lunačarského v anglosaském prostředí, přičemž využijeme hlavně studie Sheily Fitzpatrickové, neboť představují nejkomplexněji pojatý pohled založený na historických faktech.

10 Tyto publikace jsou proto citovány v závěrečném soupisu literatury.

11 The editors of Encyclopedia Britannica: Anatoly Vasilyevich Lunacharsky. *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-05-05]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/351345/Anatoly-Vasilyevich-Lunacharsky>

12 Weill, C.: Lounatcharski Anatoli Vassilievitch. *Encyclopedia Universalis* [online]. Paris: Encyclopedia Universalis © 2014 [vid. 2014-05-05]. Dostupný z: <http://www.universalis.fr/encyclopedie/anatoli-vassilievitch-lounatcharski/>

13 Frioux, C. (1967) „Lounatcharski et les futuristes.“ in *Critique Littéraire et Socialisme*, č. 59, Paris: Association Le Mouvement Social, s. 165–167.; Gérin, A. (2012) „On rit au NarKomPros: Anatoli Lounatcharski et la théorie du rire soviétique.“ in *RACAR: revue d'art canadienne*, č. 1, Toronto: AAUC/UAAC (Association des universités d'art du Canada / Universities Art Association of Canada), s. 41–52.; Jeu, B. (1975) „U.R.S.S. 1925: Politique et religion.“ in *Studies Soviet Thought*, č. 1, New York: Springer, s. 35–50.

3. ŽIVOTOPIS LUNAČARSKÉHO

3.1. Před revolucí

Lunačarskij se narodil 6. prosince roku 1875 v ukrajinské Poltavě v rodině pokrokového úředníka. Jeho rodina byla dostatečně materiálně zajištěná. V deseti letech odchází studovat na gymnázium do Kyjeva. Studoval zde do roku 1895. Během studia navázal kontakt s ilegálním studentským kroužkem, který propagoval marxismus. Ještě za studií vstoupil do sociálně demokratické strany, kde se podílel na propagaci marxismu mezi studenty. Alexander Tuček uvádí v jeho životopise, že již v tomto brzkém věku začal uplatňovat svůj řečnický talent.¹⁴

Po dokončení gymnázia nemohl z politických důvodů nastoupit na vysokou školu v Rusku, proto odchází do švýcarského Curychu, kde studuje u Richarda Avenaria¹⁵ filozofii, estetiku a přírodní vědy. Seznámil se zde s některými svými budoucími soupeři na poli kritiky, například s Georgijem Valentinovičem Plechanovem.¹⁶

Na přelomu let 1897 a 1898 se vrací do Ruska, kde se zapojuje do revolučního výboru. Je několikrát zatčen a vězněn. Třikrát byl dokonce vykázán do vyhnanství, nejprve do Kalugy, pak do Vologdy a následně do Tot'my, kde pobýval v letech 1900–1904. Všechny tyto oblasti se nalézají v evropské části Ruska.

Jeho první literární kritiky se na veřejnosti objevily roku 1902, o dva roky později vydává svou klíčovou estetickou stat' *Základy pozitivní estetiky* (roku 1923 následuje druhé, doplněné vydání). V roce 1906 publikuje své první dramatické dílo. V tomto období vytváří mnoho divadelních her, básní i filmových scénářů.

14 Tuček, A. (1982) s. 170.

15 RICHARD AVENARIUS – *1843 – † 1896; německý filozof, vyučoval na univerzitě v Curychu, zabýval se zejména empiriokriticismem, propagoval filozofický koncept náhledu na svět jako na součást přírody. The editors of Encyclopedia Britannica: Richard Avenarius. *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/45523/Richard-Avenarius>

16 GEORGIJ VALENTINOVIČ PLECHANOV *1856 – †1918; ruský marxistický teoretik, revolucionář, založil hnutí menševiků (opak bolševismu, jehož přívržencem byl po jistou dobu Lunačarskij i Lenin) a byl v jeho čele. Baron, S. H.: Georgy Valentinovich Plekhanov. *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/464622/Georgy-Valentinovich-Plekhanov>

Po II. sjezdu komunistické strany se stává její součástí a přimyká se k bolševikům. Odjíždí do Ženevy, kde spolupracuje s Leninem. Jeho přední činností je práce v redakci časopisu *Vperjod a Proletarij*, používá zde pseudonym Volnov. Na III. sjezdu strany přednesl na popud Lenina referát o ozbrojeném povstání a vrací se naplno k politické práci v Petrohradu. Pracuje zde v časopise *Novaja žizň*. Brzy je však zatčen, pod zárukou je zanedlouho opět propuštěn a odjíždí do zahraničí, kde se aktivně účastní stranických sjezdů.¹⁷

Jeho přátelství s Maxem Gorkým trvalo déle než 30 let. Osobně se setkali již roku 1905 v Petrohradě, následně se potkali i v Itálii. Lunačarskij a jeho žena Anna (sestra A. A. Bogdanova)¹⁸ se odstěhovali na italský ostrov Capri, kde Lunačarskij, Bogdanov i Gorkij žili po nějaký čas ve velmi blízkém přátelství.¹⁹ Po porážce revoluce roku 1909 založil s Bogdanovem skupinu *Vperjod a* na Capri a v Boloni organizoval politické školy.

Roku 1917 se vrací zpět do Ruska, kde je přijat zpět do strany a podílí se na revolučních přípravách. Když následně proběhne Velká říjnová revoluce, je jmenován lidovým komisařem osvěty.

3.2. Po revoluci

V úřadu lidového komisaře osvěty a taky členem vlády byl v letech 1917–1923. Úzce spolupracuje s Leninem a Naděždou Krupskou.²⁰ Stal se také předsedou Státní vědecké rady. Pokračoval ve své publikační činnosti, přispívá do periodik,

17 Tamtéž.

18 ALEKSANDR ALEKSANDROVIČ BOGDANOV – *1873 – † 1928; ruský matematik, fyzik, chemik a biolog, působil na univerzitě v Moskvě, jako student byl zapojen do politických aktivit, byl zatčen a vězněn z politických důvodů, později byl teoretikem proletářské kultury, také působil v lékařském výzkumu.

Vronskaya, J.: Bogdanov [Malinovskij], Aleksandr Aleksandrovič Bogdanov. *Max Planck Institute for the History of Science* [online]. Berlín: Max Planck Institute for the History of Science © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://vlp.mpiwg-berlin.mpg.de/people/data?id=per365>

19 Fitzpatrick, S. (1969) s. 529.

20 NADĚŽDA KONSTANTINOVNA KRUPSKÁ – *1896 – 1939; ruská politička, zastávala významné postavení v komunistické straně, byla osobní sekretářkou Lenina, za kterého byla také provdaná.

The editors of Encyclopedia Britannica: Nadezhda Konstantinovna Krupskaya. *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/323940/Nadezhda-Konstantinovna-Krupskaya>

píše knihy, dramatické hry i scénáře.²¹ Na počátku svého funkčního období lidového komisaře se zasloužil o založení úřadu Narkompros.²² Ten se staral zejména o záležitosti v otázce vzdělávání. Vznikl v roce 1917 v Petrohradu. V březnu 1918 byl kvůli centralizaci vládních organizací přesunut do Moskvy. Na počátku roku 1920 byl Narkompros rozdělen na pět samostatných sektorů: organizační, extramurální neboli vnější (zahrnoval vzdělávání dospělých a Proletkult – asociace podporující proletářskou kulturu), vědecký, umělecký sektor a sektor „sociálního procvičování“, který se zabýval otázkou vzdělávání na základních školách.²³

V roce 1923 vydal Lunačarskij obsáhlý sborník všech svých pedagogických statí, jež vznikly v době jeho činnosti na postu úředníka v Narkomprosu. Po smrti Lenina, který nad ním držel pomyslnou ochrannou ruku, přestože ne vždy mezi nimi panovala shoda, je Lunačarskij odsunován do pozadí, neboť názorově „nezapadal“ do následovného vývoje stalinovské politiky. Byl jmenován jen do „čestných“ funkcí a v srpnu roku 1933 se stává diplomatickým představitelem v SSSR ve Španělsku. Krátce nato však 26. prosince 1933 v Mentonu ve Francii umírá.²⁴ Po jeho smrti zaslal anonymní pisatel jeho dlouholetému příteli Maximu Gorkému emotivní dopis, ve kterém jej žádal, aby sepsal Lunačarského paměti, protože s ním byl ve velmi blízkém kontaktu. Neexistuje přímý důkaz o tom, že by Gorkij dopis četl. Každopádně jeho paměti nesepsal.²⁵

21 Tuček, A. (1982) s. 171.

22 NARKOMPROS- Народный комиссариат просвещения (Narodnyj Komissariat Prosveščeniija) [Lidový komisariát osvěty]

23 Fitzpatrick, S. (1970) „The Establishment of Narkompros.“ in Fitzpatrick, S. *The Commissariat of Enlightenment*, London: Cambridge at The university press, s. 11–25.

24 Tuček, A. (1982) s. 171.

25 Fitzpatrick, S. (1969) s. 531.

4. ESTETICKÁ VÝCHODISKA PŘED REVOLUCÍ

Estetika je vědecká disciplína, která se snaží o vymezení pojmů krásy či umění. Jejím úkolem je také určit rozsah pojmu „estetický“. Lunačarskij se zmíněnými pojmy pracuje v počátku své kariéry z pohledu pozitivistického realismu. Jeho estetika je již v této době podkreslena marxistickou ideologií a myšlenkou revoluce. Primárně se estetickými východisky zabýval ve svých stěžejních uměnovědných dílech, ve stati *Pozitivní estetika*, která byla poprvé vydána v roce 1904,²⁶ a v prozaickém díle *Dialog o umění* z roku 1905.²⁷

V první polovině 20. století, v době, kdy byla v Rusku publikována Lunačarského první estetická díla, se filozofové střední a západní Evropy zabývali vědecko-kritickými estetickými metodami či sémiologickým²⁸ významem uměleckých děl.

V Čechách postupně ustupující Vídeňskou školu dějin umění²⁹ nahrazuje strukturalismus a s ním Pražský lingvistický kroužek (založen 1926) v čele s Janem Mukařovským³⁰ a jeho teorií chápání uměleckého díla jako struktury.

Lunačarskij se na počátku 20. století pokouší formulovat svou tezi, která ovšem čerpá z teoretických konceptů jiných osobností. V jeho myšlení se zejména objevuje vliv německého idealismu, pozitivismu, evolucionismu. Také je zřejmé, že se inspiroval spisy Marxe a Engelse. Mohli bychom jej označit za eklektika, neboť, jak i překladatelka Lunačarského statí Věra Jungmanová uvádí,

26 Stať *Pozitivní estetika* byla znovu přetištěna v roce 1923. V naší práci budeme čerpat z překladu ruského originálu z roku 1923. Ten je podle Věry Jungmanové (autorky českého překladu) oproti vydání z roku 1904 jen drobně upraven. Jsou zde připsány vysvětlivky, doplněny stylistické úpravy a některé poznámky pod čarou jsou vynechány. Také Vladimír Dostál zdůrazňuje, že se Lunačarskij nedistancoval od obsahu původní verze, ba naopak se veřejně svých dřívějších tezí zastával.

27 *Dialog o umění* z roku 1905 byl vydán v časopise *Pravda*, knižního vydání se dočkal až v roce 1918. Pro naše účely využíváme překlad knižního vydání z roku 1918.

Dostál, V. (1958), „Ediční poznámka.“ in Lunačarskij, A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 154–155.

28 Sémiologie neboli sémiotika je věda zabývající znakovým systémem.

29 Vídeňská škola dějin umění je směr spjatý s vídeňskou univerzitou na přelomu 19. a 20. století a s kunsthistoriky Maxem Dvořákem, Vojtěchem Birnbaumem, Václavem Vilémem Štechem, Antonínem Matějčkem.

30 JAN MUKAŘOVSKÝ – *1891 – †1975; český estetik, literární teoretik a historik; v meziválečném období patřil k předním představitelům českého strukturalismu, v roce 1945 byl na FF UK jmenován řádným profesorem estetiky, na počátku 50. let popíral svá dřívější strukturalistická tvrzení, později (v 60. letech) se k nim postupně navracel. Kubínová, M. – Lantová, L.: Jan Mukařovský. *Slovník české literatury* [online]. Praha: Ústavu pro českou literaturu AV ČR © 2006–2008 [vid. 2013-11-04]. Dostupný z: <http://www.slovníkeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=518>

„(...) je skutečně obtížné určit původní pramen autorových konkrétních tezí, vcelku je zřejmé, (...) že čerpá především z B. Engelse, N. G. Černyševského, I. Kanta, H. Spencera, R. Avenaria...“³¹ Dokonce i sám Lunačarskij připouští, že při formulování svých myšlenek převzal mnohé od jiných filozofů. „Od výkladu předchozích estetických teorií zcela upouštíme a nebudeme uvádět, čím jsme povinni tomu kterému mysliteli a co je naše: nástin celého estetického světového názoru předkládáme takříkajíc en bloc...“³²

4.1. Vymezení estetiky jako vědy

Definice estetiky se liší v závislosti na historickém období, společenském kontextu, dobových událostech apod. Zakladatel novodobé estetiky Alexander Gottlieb Baumgarten definoval estetiky jako vědní obor ve svém spise *Aesthetica* (1750). Vymezuje ji jako vědu o zákonech smyslového poznání. Avšak i této definici předcházely jiné, které se snažily vymezit estetické pojmy a estetiky ne jako samostatnou vědeckou disciplínu, ale jako součást filozofie.

Po Baumgartenovi následovaly mnohé další osobnosti, které se pokoušely uchopit estetiky po svém. Kupříkladu Immanuel Kant³³ ji považuje za bezzájmové zalíbení, které nemá žádný účel. I výše zmíněný Jan Mukařovský má svou vlastní definici estetiky: „(...) estetika je nauka o estetické funkci, jejich projevech a jejich nositelích.“³⁴

Z důvodu těchto často nemalých rozdílů v definicích je důležité blíže vymezit koncepci estetiky Lunačarského, abychom ji mohli následně správně interpretovat.

31 Jungmanová, V. (1972) s. 293.

32 Lunačarskij, A. V. (1972) s. 7.

33 IMMANUEL KANT – *1896 – 1939; německý filozof, jehož komplexní a systematická práce v epistemologii (teorii poznání), etice a estetice výrazně ovlivnily všechny pozdější filosofické směry, zejména kantovství a idealismus. The editors of Encyclopedia Britannica: Immanuel Kant. *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/311398/Immanuel-Kant>

34 Mukařovský, J. (2007) Studie I., Brno: Host, s. 63.

Lunačarskij estetiku definuje takto: „Estetika je věda o hodnocení, je to odvětví biologie, jako vědy o životě.“³⁵ Je přesvědčen, že člověk hodnotí ze tří hledisek. Z hlediska pravdy, krásy a dobra. Vždy se však podle něj tyto pojmy shodovat nemusí, proto je dále podkategorií estetiky teorie poznání a etika. Pokud se ale všechna tato tři hodnocení shodují, můžeme mluvit o jednotné estetice.³⁶

Estetika je obecně úzce spjata s tělesnou stránkou člověka, s jeho vnímáním a se smysly. Mezi vlivné estetické teorie přelomu 19. a 20. století patří například teorie psychické distance od Edwarda Bullougha.³⁷ Bullough dělí smysly na distanční a kontaktní. Mezi distanční smysly řadil sluch a zrak, mezi kontaktní čich, hmat a chuť. Podle něj je obtížné se od kontaktních smyslů odpoutat natolik, abychom mohli umělecké dílo vnímat esteticky. Lunačarskij tento přístup zpochybňuje. Nevidí důvod, proč bychom měli smysly takto členit. Oko a ucho jsou smysly dobře probádané a oproti kontaktním smyslům známe jejich přesnou fyziologii. To však nemůže být záminka k tomu, abychom kontaktními smysly nemohli také esteticky posuzovat.³⁸ Dokazuje to na příkladu, že čerstvý voňavý pomeranč vnímáme více esteticky než oranžovou kouli.

Lunačarskij uvádí, že oko rytmické, harmonické, plynulé, pravidelné věci přijímá lépe než lomené a nepravidelné.³⁹ Stejně to funguje i se zvukem. Fyzikové zjistili, že příjemné tóny se šíří pravidelnou, opakující se vlnovou délkou. „Všechno rytmické se vnímá lehce, rytmické pohyby se snadno reprodukuje, proto je také rytmus základem formální estetiky.“⁴⁰ Dochází tak také k rovnoměrnému výdeji energie, která je přizpůsobena celku – tudíž lidskému organismu, ten je mírou všech věcí okolo. V centru zájmu Lunačarského estetiky je člověk,

35 Lunačarskij. A. V. (1972) s. 18.

36 Tamtéž s. 26.

37 EDWARD BULLOUGH – *1880 – †1934; britský estetik a lingvista, působil na cambridžské univerzitě, proslavil se prací o vlivu barev na lidskou psychiku a teorií psychické distance (Jeho teze lze shrnout takto: Distance je nutná k tomu, abychom objekt vnímali esteticky. Člověk této distance dosáhne, když se oprostí od praktické a užitečné stránky věci. Jednotlivá díla mají různou míru distance v závislosti na formě. Lidé také pociťují distanci různě v závislosti na osobnostní charakteristice, ale i na kulturním kontextu doby.)

38 Tamtéž s. 41.

39 Tyto vlastnosti také Lunačarskij označuje jako formální elementy krásy.

40 Tamtéž s. 42–44.

jenž objekty hodnotí, kritizuje je podle toho, jak vypadají z vnějšku. Libost vyvolaná jen zrakovými vjemy však není jediné kritérium estetického posouzení. Nemusíme hodnotit jen z tohoto pohledu. I vizuálně nelibé v nás může vyvolávat estetické hodnocení v případě, že je to užitečné. Utilitárnost se tedy stává pojmem podřazeným k Lunačarského estetice.⁴¹

Například činnost, kterou vykonáváme nebo věc, kterou vnímáme, je tím více estetická, čím více rozličných vjemů jsme schopni percipovat či kolik rozličných úkonů jsme schopni vykonat na jednu jednotku vynaložené energie.⁴² Tudíž s jak velkým užitekem spotřebujeme nahromaděnou energii. Pro vysvětlení si uveďme příklad: jestliže bychom celý den seděli a pročítali nějaké spisy, jedná se o chování neestetické. Pakliže bychom nastudovali část textů, projeli se na kole, po cestě nasbírali jablka, doma bychom z nich upekli koláč a pozvali na něj přátele, mohli bychom v tomto případě mluvit v Lunačarského intencích o velmi estetické činnosti. Podle něho je tedy daná aktivita tím více estetická, čím více užitečných věcí v jejím rámci vykonáme.

4.2. Co je estetické?

Lunačarskij míní, že pojmem „estetické“ můžeme označit vše, co: „(...) z biologického hlediska napomáhá životu. Z tohoto pohledu se kritéria dobra, krásy, pravdy nutně shodují.“⁴³ Tudíž i každá logická myšlenka, která vede k maximální úspoře sil, je taktéž estetická.⁴⁴ Maximální úsporou sil Lunačarskij míní takové jednání, při kterém spotřebováváme přesně tolik energie, kolik potřebujeme, všechna námi vyprodukovaná a spálená energie má svůj účel. Nedochozí tak ani ke kladnému či zápornému afekcionálu.⁴⁵

41 Tamtéž s. 36.

42 Tamtéž s. 61.

43 Tamtéž s. 26.

44 Tamtéž s. 33.

45 Afekcionál Lunačarskij definuje jako vitální diferenci, tzn. odchylku od rovnovážného stavu mezi organismem a jeho prostředím. Pojem převzal od svého učitele Richarda Avenaria.

Avšak takovéto maximální využití energie je podle něj nemožné. Nenaštane situace, aby afekcionál a síly byly vyrovnané. Vždy dochází k různým odchylkám, se kterými se musíme vypořádat. Řešení vidí Lunačarskij ve vytvoření daného řádu – dopředu uzpůsobit rozličné prvky, které na nás a náš život působí: „Jednota v rozmanitosti je takřka nezbytným principem estetického, protože rozmanitost znamená dokonalý rozptyl přemíry nahromaděné energie, a jednota – pravidelnou práci, která usnadňuje vnímání.“⁴⁶

Jednou z možností, která nám přirozeně pomáhá pravidelně odbourávat přebytečnou energii, je smích, můžeme jej taky označit za estetický, protože je užitečný – dopomáhá k rovnováze a podporuje harmonii. Díky němu můžeme kontrolovat svůj afekcionál.⁴⁷ Lunačarskij se v úvahách o prospěšnosti smíchu inspiroval Herbertem Spencerem,⁴⁸ na kterého odkazuje. Podle Spencera smích chrání mozek před nadměrným zatížením. Proti novému, netypickému podnětu vytváří tělo novou energii, připravuje se k výkonu. Následně ale zjistí, že problémem byl zdánlivý, potřebuje nahromaděnou energii uvolnit. Tuto sílu uvolňujeme smíchem. Nahromadilo-li se jí málo, jen se lehce pousmějeme. Při větším nahromadění následuje křečovitý smích.⁴⁹

To, co znamená estetické, můžeme také definovat jeho opakem. Kdybychom se na Lunačarského estetiku podívali více z fenomenologického hlediska, například z pohledu Maxe Schelera,⁵⁰ mohli bychom estetické definovat antiestetickým.

46 Tamtéž s. 54.

47 Tamtéž s. 60.

48 HERBERT SPENCER – *1820 – †1903; britský filozof, biolog a sociolog; jeho teorie byly založené na přesném empirickém zkoumání, byl hlavním propagátorem evoluční teorie, tuto myšlenku vyslovil ještě před Charlesem Darwinem, svým rivalem.

Sweet, W.: Herbert Spencer. *Internetová encyklopedie filozofie* [online]. Martin: Internetová encyklopedie filozofie © 2009–2014 [vid. 2014-1-9]. Dostupný z: <http://www.iep.utm.edu/spencer/>

49 Lunačarskij, A. V. (1958) „Jonathan Swift a jeho pohádka o kádi.“ in Lunačarskij, A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 102. (V originále vydána 1932.)

50 MAX SCHELER – *1874 – †1928; německý filozof a sociolog, zakladatel filozofické antropologie, zabýval se fenomenologií, jeho teorie polarity říká, že vše má dvě strany – dva protiklady, tyto hodnoty jsou absolutní a neměnné a vyvíjí se jen náš vztah k nim.

Manfred, S. F.: Max Scheler. *Encyklopedie Britannica* [online]. Chicago: Encyklopedie Britannica ©2014 [vid. 2014-1-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/527193/Max-Scheler>

Jedná se o takové jevy, jež si vynucují nadměrnou a bezúčelnou spotřebu energie. Vše, co nás nutí k nerovnoměrné a nepravidelné práci. „Antiestetickými nazýváme takové jevy, jejichž vnímání je provázeno záporným afekcionálem.“⁵¹ Opak tohoto tedy můžeme nazývat estetickým.

4.3. Estetický ideál

Estetický ideál nastává ve chvíli, kdy se společnost dostane do ideálního stavu. Tento stav Lunačarskij charakterizuje jako neustálé soupeření jedinců mezi sebou. Jedná se o jakousi soutěž, ve které lidé směřují různými cestami k jednomu společnému cíli. V tomto případě pak nastává smíření dobra a krásy.⁵² Důležité je upozornit na fakt, že podle něj nemůže výše popsany dokonalý společenský řád, ve kterém bude vládnout harmonie mezi zájmy osobnosti i společnosti, nastat v současnosti, ale bude nastolen až v budoucnosti.⁵³

Lunačarskij nazývá svůj realismus realistickým idealismem, neboť ze všech sil směřuje k ideálu. Ideál se nalézá v našem hmotném světě, nedostává se za hranice reálného. „Realisté – idealisté všech dob a pokolení chtějí samu zemi proměnit v umělecké dílo a veškeré moderní umění je podle nich k tomu, buď aby zdobilo nebo, aby vychovávalo člověka dokonalého či alespoň usilujícího.“⁵⁴

Lunačarskij dělí realistický idealismus na dvě skupiny. První druh realistického idealismu zobrazuje dokonalého člověka jako cíl, ke kterému všichni směřujeme. Jedná se o harmonická a vyrovnaná díla. Správným příkladem tohoto umění je podle něho například klasicismus.

Další druh estetického realismu zobrazuje člověka, jenž se teprve snaží dosáhnout ideálu. Zobrazuje jeho bloudění za dokonalostí, překročení pomyslného mostu vedoucího z bahna ke světlu. Takové je podle Lunačarského umění romantické.⁵⁵

51 Lunačarskij, A. V. (1972) s. 49.

52 Tamtéž s. 33.

53 Tamtéž s. 37.

54 Tamtéž s. 71.

55 Tamtéž.

4.4. Krása

Krásu Lunačarskij spojuje s pojmem rozum. Aby něco bylo krásné, musí to být ale také trvanlivé – za dodržování obou z těchto podmínek se vyvine „instinktivní myšlenková poctivost“, pak nastane konec rozporu mezi krásou a pravdou a splynou v jedno unikum.⁵⁶

Vrcholná krása je výsledek spojení několika elementů. „Krásné je to, co je estetické ve všech svých elementech.“⁵⁷ Patří mezi ně životní elán, zdraví, síla, bystrost, radost atd. Silný nadaný svěží organismus s vyrovnanou psychikou je krásný. Stejně tak jako dynamika, ladnost obtížně vykonatelného pohybu bez viditelné námahy.⁵⁸

Lunačarskij navrhnul dělení elementů krásy na formální a asociativní. Formální elementy jsme již zmiňovali v podkapitole *Estetika*. Jedná se o vizuální a sluchovou harmonii, rytmus, plynulost a pravidelnost. Vše, co vyvolává rovnoměrný příjem a výdej energie. Asociativní jsou spojené s představami a libostí, s našimi vnitřními prožitky. Dle našeho názoru bychom asociativní elementy mohli automaticky spojovat s kontaktními smysly (chutí, vůní, hmatem, čichem). Protože právě tyto smysly nejdou formálně změřit či otestovat, vnímáme je tudíž spíše asociativně.

Krásu se podle Lunačarského pokoušeli lidé na počátku 20. století nahradit něčím jiným. Vytvářeli estetické ideály, které nebyly krásné ani líbezné pro oko, ale spíše inovativní a originální ve své podstatě. Nejednalo se však podle něj v žádném případě o ideál, ale pouze o snahu jej vytvořit. Mluví dokonce o zhýralosti umělců, která vzkvétala z nudy a vedla k úpadku.⁵⁹

Pravý estét by si podle něj krásu nikdy neměl splést s originalitou. Lunačarskij se ke vztahu krásy a originality staví následovně: „Snaha zvyšovat estetickou hodnotu stupňováním originality, a ne krásy, je přízračným ukazatelem

56 Tamtéž s. 34.

57 Tamtéž s. 49.

58 Tamtéž s. 37.

59 Tamtéž s. 75.

míry přesycenosti a nudy, kterou společnost trpí.“⁶⁰ V době, kdy se řád a harmonie staly typickými, hledají umělci estetiku i v neladu. Toto tvrzení podkládá i historický vývoj umění. Z dějin můžeme vyčíst, že po harmonické a vyvážené renesanci přišlo dramatické a dynamické baroko plné nesouměrnosti. Po reprezentativním úměrném klasicismu nastupuje romantismus, se všemi svými mnohdy protichůdnými emocionálními projevy.

4.5. Umění

Umění musí být takové, aby mu porozuměl každý, a to i prostý lid, je přesvědčen Lunačarskij. Musí být pro lidi jasně čitelné a srozumitelné. Vysvětluje a vypráví příběhy o minulosti i budoucnosti. Tato funkce umění by se mohla srovnávat s funkcí umění v době byzantského, románského a gotického období. Umělci také zdobili chrámy a vytvářeli z nich „knihy pro negramotné“. Lidé „četli“ historii z oltářů a vitráží.

Abychom celý koncept umění řádně pochopili, musíme podle Lunačarského na něj nahlížet v souvislosti s historickým i kulturním prostředím. Největším uměním je umění žít, úkolem umělce je vnuknout nám lásku k životu, i když například píše o boji a práci. Jeho tvorba musí zahrnovat minulost a nadšeně předjímat budoucnost.⁶¹

Lunačarskij se pokouší třídit druhy umění také podle barev, které používají. Optimistické umění používá syté, radostné barvy, jedná se o teplé tóny: červená, oranžová, žlutá apod. V hudbě se pak používají tóniny durové. Druhým typem je umění zklidňující, hojivé. U takového umění se používají studené barvy jako modrá či zelená. V múzické rovině se užívají tóny mollové, ty mohou vyjadřovat i melancholii a smutek.⁶² Všimněme si, že Lunačarskij používá stejné dělení barevné škály, které zavedl již dříve Johann Wolfgang von Goethe.⁶³

60 Tamtéž s. 62.

61 Lunačarskij, A. V. (1958) „Dialog o umění.“ in Lunačarskij, A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 46–47.

62 Lunačarskij, A. V. (1972) s. 44.

63 Poprvé publikoval toto dělení barev v díle *Teorie barev* (Zur Farbenlehre) roku 1810.

Lunačarskij tvrdí, že z tragédie i komedie se můžeme poučit a toto poučení implementovat do svého života. Tak se tyto formy umění stávají výrazně užitelnými. Při percepci těchto děl si však musíme držet určitou distanci. Nesmíme se nechat pohltit příběhem. Jedině tak můžeme stále vnímat umělecky.⁶⁴

Jak je zřejmé, Lunačarského estetika je výrazně užitelná a orientovaná k životní praxi. Už ve svých estetických teoriích koncipovaných na počátku 20. století najdeme řadu socialistických úvah vedoucích k sociálně rovnostářské koncepci umění: umění má být tvořeno pro celou společnost, nejen pro úzkou skupinu vyvolených. Čtenáře Lunačarského estetiky může udivovat, že tento pozdější horlivý podporovatel ruských avantgardních umělců sdílel v prvním plánu přesvědčení o primární funkci umění být potěšením širokého spektra lidí. Prostřednictvím uměleckých děl měl být jejich recipientům dodáván především optimismus a energie. Většinu z Lunačarského myšlenek nemůže označovat za původní. Jedná se převážně o názorový souhrn, který najdeme v biologických a sociologických směrech filozofie či estetiky od druhé poloviny 19. století ve spojení s výraznými prvky marxistické filozofie.

64 Tamtéž s. 55.

5. ESTETIKA V PRAXI – POREVOLUČNÍ KULTURNÍ PROGRAMY

Po revoluci Lunačarskij stavěl své teze na výrazně ideologickém základě marxismu-leninismu. Jako hlavní důvod k tomu, že se stal bolševikem, uvádí osobní potřebu boje za „ideály“, a tím upevňování sil lidského rodu. Podle něj někteří lidé jsou příliš přizpůsobiví, což vede k úpadku lidského rodu, to je pro Lunačarského nepřijatelné.⁶⁵ Proto se rozhodl aktivně zapojit do revolučních příprav a po Velké říjnové revoluci se chopil funkce lidového komisaře osvěty.

Lunačarskij ve svých kulturně programových statích dále rozvíjí myšlenku realismu, kterou ovšem již otevřeně propojil s novou ideologií. Využívá jí ve svých kulturně-programových prohlášeních. Rozdíl mezi realismem proletariátu a obecným chápáním realismu vysvětluje následovně: „Socialistický realismus, se podstatně liší od realismu buržoazního. Jádro věci tkví v tom, že socialistický realista je osobně aktivní. Jeho snahou není svět pouze poznat, on ho chce předělat.“⁶⁶

Podle Lunačarského je hlavním úkolem socialistického umění: „(...) určovat jak fyziologické, tak i složitější psychologické a sociálně psychologické kořeny soudů tohoto druhu, zkoumat, jak historicky vznikaly a jak se vyvíjely, jakou úlohu mají v životě lidského organismu a zvláště pak v životě společnosti, vysledovat evoluci a zákonitosti soudů tohoto typu, objasnit, jaké normy takového soudu z hlediska naší vlastní třídy nejlépe odpovídají dnešní době atd.“⁶⁷ Cílem je najít pomocí dialektiky v neustále se měnícím historickém kontextu ideální estetické východisko, které odpovídá potřebám současné společnosti.

65 Lunačarskij, A. V. (1972) s. 30. (Informace převzaté z poznámky pod čarou, doplněné Lunačarským v roce 1923.)

66 Lunačarskij, A. V. (1972) „Socialistický realismus.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 222. (Originál poprvé vydán až v roce 1965.)

67 Lunačarskij, A. V. (1975) „Předmluva ke knize V. Volkenštejna. Studie o soudobé estetice.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění estetika, kulturní politika, teorie literatury*, Praha: Odeon, s. 396. (V originále poprvé vytištěno v roce 1931.)

5.1. Ideologie a umění

Součástí estetiky a samotného umění je podle Lunačarského také etika. Ta zasahuje do kulturního života lidí. Jako lidový komisař osvěty byl v čele úřadu Narkompros, který se staral o mravní výchovu a kladl si za cíl celkově pozvednout úroveň vzdělávání v celém Rusku. Jedním z nástrojů, které Lunačarskému sloužily k rozvoji vzdělání a k mířené propagandě, bylo umění.

Z jeho prohlášení z roku 1928 je zřejmé, že v umění viděl výborný nástroj k ovlivňování lidí: „Umění je především schopnost sdělit, je především schopnost vést k následování. (...) Umění je nejvýraznější agitací.“⁶⁸

Ve stati *Revoluce a umění* se vymezuje proti tvrzení svého současníka N. G. Smirnova, který tvrdil, že v životě tehdejšího plně zaměstnaného člověka nezbylo pro umění místo. Lunačarskij s tímto tvrzením naprosto nesouhlasí a prohlašuje: „(...) tak účinně, jak je to jen možné, naočkovat kulturu humanizujícím prvkem, prvkem lidskosti. A svého nejhlubšího výrazu dospívá tento prvek v umění.“⁶⁹ Umění je tak pro Lunačarského také nástrojem socializace jedinců. Pakliže člověk dokáže ovládnout své emoce – což je snahou Lunačarského, stává se z něj společensky adaptovaný jedinec.

Připouštěl, že toto umění může přetvářet skutečnost po svém, ale nemá ji vyloženě opouštět. „Levé“ umění, jak jej nazývá, zobrazuje skutečnost s jistou stylizací. Témata, kterými se zabývá socialistické umění, jsou ze všedního života obyčejného člověka. Prosazoval jednoduché heslo, a tím bylo „umění pracujícím“.

Lunačarskij si dobře uvědomoval, že společnost nezadržitelně spěje k internacionalizaci kultury. Tato skutečnost ale nepředpokládá vymýcení národních kulturních motivů, spíše by se společnost měla snažit nastolit rovnováhu mezi národními a nadnárodními kulturními vlivy. Kultura nové třídy proletariátu podle něj splňuje tato kritéria. Bude organickou „metamorfózou“ jediné

68 Lunačarskij, A. V. (1982) *O vzdělání lidu*, Praha: Československý spisovatel, s. 148.

69 Lunačarskij, A. V. (1972) „Revoluce a umění.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 99–109.

kultury všelidské.⁷⁰ Tímto také Lunačarskij zdůvodňoval svou podporu výjezdů ruských umělců na Západ za státní peníze. Lunačarskij také zastával názor, že nelze násilně spisovatelům diktovat, co mají psát. Nelze je podle Lunačerského sankcionovat kvůli tomu, že nesouhlasí s komunistickým režimem.⁷¹

To jak vypadají kultury jednotlivých národů, diktují podle Lunačarského jejich vládnoucími třídy. Ty však nevytváří základní materiální kulturu, tudíž by podle něj neměly mít toto výsadní postavení. Kultura národa má být vytvářena jejími nejširšími vrstvami. V Rusku se jednalo o třídu pracujících, jež byla ve vztahu s levicovou inteligencí, která byla do revoluce stíhaná carským režimem. Tato inteligence by se podle něj měla vzbouřit, samozřejmě za podpory pracující třídy, a společnými silami vybudovat novou kulturu s uměním, které bude vyhovovat nastupujícím společenským ideálům. Kultura proletariátu je tedy kultura vedená levicovou inteligencí a podporovaná dělnickou třídou. Tyto myšlenky formuloval v červnu v roce 1917, tedy v těsně předrevolučním období. V textu také poukazuje na to, že na vybudování nové kultury se dělnická třída již připravuje. Nejprve bude prosazovat násilnou revoluční změnu, teprve po ní bude možné naplnit nový ideál, jak jej Lunačarskij poněkud utopicky nazývá, „kulturu – sen“.⁷²

5.2. Výchova a umění

Lunačarskij si uvědomoval, jak velkou moc může mít umění na formování nového společenského řádu. Věděl, jak hluboce dokáže působit na lidské emoce a jak je možno jeho prostřednictvím ovlivnit kulturně-politické názory členů společnosti. „Umělecká výchova je největším činitelem výchovy a to nejen proto, že je příjemné rozvíjet ty či ony umělecké schopnosti žáka. (...) Hlavní je fakt, že

70 Lunačarskij, A. V. (1972) „Kulturní úkoly dělnické třídy.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 80–89. (V originále poprvé vytištěno v roce 1917.)

71 Lunačarskij, A. V. (1975) „O úloze proletářského státu ve vývoji socialistické kultury.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění estetika, kulturní politika, teorie literatury*, Praha: Odeon, s. 477–483. (V originále poprvé vytištěno v roce 1933.)

72 Lunačarskij, A. V. (1972) „Kulturní úkoly dělnické třídy.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 80–89. (V originále poprvé vytištěno v roce 1917.)

téměř neexistují jiné metody pro výchovu lidských emocí, a tím následně ani pro výchovu vůle člověka.“⁷³

Smyslem základních úkolů kulturní revoluce v sovětském Rusku bylo: „(...) poskytnout lidu v co nejkratší době a v co největším rozsahu co největší vzdělání, a tak přispět k formování člověka historicky nového typu, člověka všestranně rozvinutého po stránce rozumové, mravní, estetické a tělesné.“⁷⁴ Tento proces byl urychlován využíváním kultury jako výchovného nástroje, který působil plošně na celou společnost. Lunačarskij připouští, že je možno se při vytvoření směru socialistického realismu inspirovat v antice. Upozorňuje například na výchovný význam řeckého sochařství, v němž se socha atleta mohla stát vzorem pro mladé chlapce a vyvolat v nich touhu být stejně tělesně i duševně zdatní jako zvěčněný atlet.⁷⁵ Lunačarskij ve stati *Revoluce a umění* odkazuje také na Karla Marxe, který prohlásil: „(...) jenom idioti mohou nepochopit, jak obrovský význam bude mít umění antického Řecka pro proletariát při budování.“⁷⁶ Jak je známo, již ve starověku Platón stanovil dva hlavní směry, kterými by se měla vydat výchova dokonalé bytosti: „Vedle musického umění je třeba jinochy vzdělávati i v gymnastice.“⁷⁷ Musickým uměním Platón myslel všeobecné umělecko-estetické vzdělání.

Ustanovení o jednotné pracovní škole, jež bylo odsouhlaseno na VIII. sjezdu komunistické strany v roce 1919, přijalo kulturní body, kterými se měl zabývat sovětský stát. Jedním z bodů bylo: „(...) zpřístupnit pracujícím všechny poklady umění, vytvořené vykořisťováním jejich práce a dosud užívané výlučně jen vykořisťovateli.“⁷⁸ V praxi to znamenalo vybudovat galerie a do nich umístit šlechtou nashromážděná umělecká díla. Například Zimní palác a paláce Carské

73 Lunačarskij, A. V. (1982) *O vzdělání lidu*, Praha: Československý spisovatel, s. 148.

74 Tuček, A. (1982) s. 15.

75 Lunačarskij, A. V. (1982) *O vzdělání lidu*, Praha: Československý spisovatel, s. 123.

76 Lunačarskij, A. V. (1972) „Revoluce a umění.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 100.

77 Platón (2001), *Ústava*, Praha: Oikoymenh, s. 91.

78 Tuček, A. (1982) s. 19.

selo či Petrodvorce na předměstí Petrohradu, kde pobývala carská rodina, byly ihned po revoluci otevřeny veřejnosti jako muzea. V palácích se nalézala díla světového významu, také samotná výzdoba paláců byla uměleckým unikátem.

5.3. Druhy umění

Jednotlivé druhy umění měly v bolševické kulturně-vzdělávací revoluci různé funkce. Každé z umění má jiné předpoklady k tomu, aby se stalo prostředkem agitace. Umění, ve kterém explicitně můžeme vyjádřit své názory, je podle Lunačarského užitečnější pro plnění kulturních úkolů než to, které jen nejasně nastiňuje možné výklady svého obsahového významu. Mezi umění jasně vyjadřující myšlenku patří literatura, divadlo a film. Hudební a výtvarné umění je pak nezbytné pro mentální rozvoj lidstva.

V prohlášení z roku 1931, které uvádělo první číslo časopisu *Literatura*, Lunačarskij zdůrazňuje nenahraditelnost literatury jako nejdůležitější druhu umění ze všech. Je to podle něj podstatná, základní složka všech druhů umění, ať už se jedná o film, hudbu, divadlo či grafiku. Označuje ji za nástroj, který proletariátu pomáhá při socialistickém „budování“. Jejím úkolem je nejen informovat, ale také „usměrňovat cítění a vůli čtenářů“. Těžiště proletářské literatury by se podle Lunačarského mělo vzdálit od tzv. čistého umění a mělo by více směřovat ke smíšeným formám, ve kterých má literatura primárně přesvědčovací funkci, má výrazný agitační apel na čtenáře.⁷⁹

Literatura si podle Lunačarského klade za cíl nalézt objektivní pravdu. Tu má hledat skrze dialektiku. Zdůrazňuje, že dialektika je dvojí. Jedna probíhá mezi různými vědeckými disciplínami. Druhá nastává v diskuzích mezi jednotlivými „soudruhy“. Institut nové literatury při Všesvazové akademii si vytkl za cíl zpracovávat všechny tyto úlohy. Stanovil si za úkol reflektovat otázky minulosti i současnosti. Prostřednictvím institutu měl být vybudován velký literární

⁷⁹ Lunačarskij, A. V. (1972) „Aktuální úkoly literární vědy.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 130–138. (Poprvé v originále publikováno 1931.)

„závod“, který měl řešit i problémy vyplývající z každodenních úkonů. Aby bylo stanovisko komplexní, je podle Lunačarského nutné zahrnout do tohoto dialektického zkoumání i náhled na umění „nepřátel“,⁸⁰ tedy kapitalistické umění, ze kterého socialistické umění může převzít to nejlepší a dovést k dokonalosti.

Lunačarskij tvrdí, že veškerá literatura musí dodržovat zásady stranické literatury. Ty tkví v tom, že literatura nemůže být nástrojem jednotlivců (nemůže být individuální), ale musí být součástí sociálně-demokratického mechanismu, který je veden dělnickou třídou. Literární činnost musí být organizovaná, plánovaná a sjednocená.⁸¹ Přesto ale jednotlivým spisovatelům musí být ponechána svoboda projevu a možnost kreativního přístupu.

Lunačarskij je autorem mnoha statí, v nichž se vyjadřoval k dílům konkrétních umělců, převážně spisovatelů. Obecně ve statích umělcům vytýkal, že se zabírají individuálními problémy jednotlivců, správný proletářský spisovatel by se měl zabývat kolektivem a problémy, které plošně působí na celou společnost. Měl by přemýšlet v rámci dlouhodobého časového horizontu a neodkazovat jen na určitý krátký časový úsek. Přestože díla mají mít primárně užitkovou podstatu, umělec nesmí podle Lunačarského zapomenout do své práce zakomponovat také nezbytnou uměleckost, která činí výtvar pro vnímatele zajímavějším.

Proletářské divadlo dělil Lunačarskij do čtyř kategorií. První *Klasicky orientované divadlo předrevolučního typu* bylo pozůstatkem carské doby. V takových divadlech se občas objevují dramata, se kterými se proletářský člověk nemohl ztotožnit. Přesto ale mohou mít pro něho velkou cenu, protože z nich může čerpat postupy a přizpůsobovat je podle sebe. Dalším typem divadla je *Předrevoluční divadlo s futuristickou tendencí*, takovým divadlem bylo *Komorní divadlo v Moskvě*, které oslovilo západní umělce. Lunačarskij ale není přesvědčen o užtku

80 Tamtéž.

81 Lunačarskij, A. V. (1972) „Lenin a literární věda.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 216. (Poprvé v originále publikováno 1932.)

tohoto divadla pro proletariát. Třetím typem je *Porevoluční divadlo*, to na základech starého divadla vytváří dramata, která jsou spojena s hesly revoluce. Posledním typem je *Divadlo lidové tvořivosti*, jedná se o ochotnická divadla, která jsou formou agitace prostřednictvím „živých plakátů/živých novin“.⁸²

Poukazuje na to, že se divadla snadno mohou stát komerčními, a tím ztrácejí svůj hlavní úkol, vychovávat společnost. Divadlo musí mít rozsáhlou autonomii, ale ne proto, aby se podřizovalo vrtkavému vkusu diváka, ale proto, aby působilo na jeho povznesení. Nechce připustit úpadek divadla z důvodu nedostatečně umělecky hodnotných dramát revoluce. Proto repertoár divadel má sestávat z různých ruských i přeložených zahraničních klasických her. Připouští, že nových kvalitních proletářských her mají málo. Lunačarskij zdůrazňuje, že jeho zásluhou je snížení vstupného divadel na minimum, a tím jeho zpřístupnění všem.⁸³

Film Lunačarskij považuje za velmi bohaté a „pružné“ umění. Jeho předností je, že dokáže sloučit všechna ostatní umění, podobně jako divadlo. Vytýká mu jen, že je němý. Ovšem to nemá vliv na fakt, že se jedná o velmi efektivní výchovný nástroj, jehož prostřednictvím se může oslovovat široké a diverzní divácké publikum. Na filmu oceňuje, že dokáže názorně vyobrazit jakýkoli proces. Vidí jeho potenciál v možnosti záznamu divadelních her nebo popularizaci vědy. Film je podle Lunačarského rozhodujícím a nejcharakterističtějším uměním ve 20. století.⁸⁴

Uvádí však, že hlavním předpokladem úspěchu pro rozvinutí filmového průmyslu je státní kontrola, jedině tak bude moci film užitečně sloužit kultuře – tímto tvrzením v podstatě legitimizuje cenzuru. Spoléhá na to, že příznivý vývoj literatury bude mít pozitivní vliv na vytváření kvalitních filmových scénářů.

82 Lunačarskij, A. V. (1979) „Jaké divadlo potřebujeme?“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění, divadlo, film výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 159–165. (Poprvé v originále publikováno 1925.)

83 Lunačarskij, A. V. (1979) „Divadlo a revoluce.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění, divadlo, film výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 91–93. (Poprvé v originále publikováno 1922.)

84 Lunačarskij, A. V. (1979) „Film v řadě ostatních umění.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění, divadlo, film výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 242–244.

Zmiňuje také důležitost rozvoje dětské filmové kultury, neboť z výchovných hledisek je dětský film na jednom z nejpřednějších míst.⁸⁵

Filmová tvorba by si měla klást za cíl vychovávat „lidové masy“. Sám Lunačarskij se pokusil zapojit do výchovného procesu prostřednictvím filmového média jako scénárista prvního sovětského agitačního filmu *Upevnění* (Уплотнение), který měl premiéru na první výročí Říjnové revoluce, tedy v roce 1918.⁸⁶

Sovětský film by si měl vzít podle něj příklad z americké tvorby, protože „americký trhák“ bývá často poutavější než sovětské filmy. Lunačarskij tento fakt přisuzuje nízké uměleckosti sovětských filmů. Pakliže se spojí ideologické myšlenky s uměleckostí, stane se Rusko centrem proletářské kinematografie světového významu.⁸⁷

Přes těžkosti občanské války v Rusku se v roce 1919 povedlo Narkomprosu založit v Moskvě první filmovou školu na světě – Státní filmovou školu.⁸⁸ Jedním z jejích prvních studentů byl Lev Kulešov, který se proslavil v kinematografii tzv. Kulešovovým efektem.⁸⁹ Lunačarskij vytvořil v prostředí státem podporované instituce dobré podmínky pro pozdější ruskou „montážní školu“.⁹⁰

Na otázku hudby měl Lunačarskij také jasný názor. Hudba měla naplňovat kritéria proletářské kultury, která již byla několikrát zmiňována, tudíž reálnost, veselost, lidovost, schopnost oslovovat široké masy. Hlavním hudebním nástrojem,

85 Lunačarskij, A. V. (1979) „Produkce sovětské kinematografie z hlediska jejího ideového obsahu.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění, divadlo, film výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 267–273.

86 Tait, A. L. (1974), „Lunacharsky, the ‚Poet-Commissar‘.“ in *The Slavonic and East European Review*, č. 127, Londýn: Modern Humanities Research Association, s. 247. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4206869>

87 Lunačarskij, A. V. (1978) „O filmu.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění, divadlo, film výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 245–251.

88 Всероссийский государственный университет кинематографии имени С. А. Герасимова (Vserossijskij gosudarstvennyj universitet kinematografii imeni S. A. Gerasimova)

89 Kulešovův efekt vede diváka k tomu, aby získal prostorovou či časovou návaznost ze záběrů rozdílné postavy. Thompson, K. – Bordwell, D. (2007) „Těžkosti válečného komunismu, 1918–1920.“ in Thompson, K. – Bordwell, D. *Dějiny filmu*, Praha: Nakladatelství lidové noviny, s. 128–131.

90 Umělci montážní školy se považovali spíše za inženýry, kteří technicky montují, skládají dohromady objekty, jež jsou již vytvořené. Inspirovali se konstruktivismem. Hlavními představiteli jsou právě Lev Kulešov, Sergej Ejzenštejn (*Křižník Potěmkin*, 1925) a Dziga Vertov.

který Lunačarskij upřednostňoval oproti všem ostatním, byl akordeon. Označil ho za jeden z prvních schůdků hudby. Je velmi dostupný a přitom nabízí široké možnosti.⁹¹ Lunačarskij ve svých tezích reflektoval osobnost Richarda Wagnera. Považoval ho za génia. Obdivoval jeho sociální uvědomění a nalézal ve Wagnerových hudebních dramatech naplnění požadavku propagovat prostřednictvím umění sociální ideál doby. K padesátému výročí úmrtí Wagnera sepsal stat' *Cesta Richarda Wagnera*,⁹² ve které popisuje jeho silný vztah k divadlu, staví jej do souvislosti s revolucí. Polemizuje nad tím, kam až by Wagnerův talent mohl dojít, kdyby nebyl negativně ovlivňován „buržoazii“. Socialistické divadlo by si mělo podle Lunačarského vzít příklad z Wagnerových hudebních dramát.

Výtvarné umění se primárně podle Lunačarského dalo využívat k agitačním účelům a výchově mladých lidí. Tudíž má hledat inspiraci podobně jako ostatní umění zejména v umění antickém. Byl jsi také vědom toho, jak cenné jsou klasické výtvarné odkazy vytvořené či shromážděné carským režimem. Bojoval za jejich zachování, zasloužil se o to, aby se z paláců vytvořila muzea, která měla sloužit veřejnosti. Ačkoli Lunačarskij nebyl přímým zastáncem abstraktního a avantgardního umění, ve svých statích se pokouší polemizovat nad klady i zápory těchto uměleckých směrů. Ve statí *Výstava revolučního umění Západu* například uvádí, že „(...) Západ už v podstatě překonal značně rozplizlý, beztvary akademismus a naturalismus a v tom je velký půvab a síla západního revolučního umění. (...) Od západních umělců (...) je třeba se učit syntetické realistické formě, umění stylisticky přetvářet skutečnost, aniž bychom se od ní vzdalovali.“⁹³

91 Lunačarskij, A. V. (1979) „O hudbě.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 356–557.

92 Lunačarskij, A. V. (1979) „Cesta Richarda Wagnera.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 360–366.

93 Lunačarskij, A. V. (1979) „Výstava revolučního umění Západu.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 421–423.

Lunačarskij propagoval umění, které srozumitelně vyjadřuje konkrétní myšlenky. Je důležité, aby bylo člověku bezprostředně jasné, co má dané umělecké dílo vyjadřovat a nemusel tak přemýšlet o jeho významu. Literatura, divadlo a film jsou druhy umění, které podporují zřetelné vyjádření myšlenek, proto jsou vhodné pro agitaci. Hudba a výtvarné umění slouží k rozvoji duše člověka, jsou vytvářeny pro jeho potěchu. Podle Lunačarského však nepřítomnost slovního vyjádření ztěžuje recepci hudby a výtvarného umění, jejich nesnadné významové čtení je tedy poněkud limituje v naplnění agitační funkce socialistického umění.

6. RECEPCE V ČESKÝCH ZEMÍCH

Lunačarskij měl vliv na českou kulturu v meziválečném období i v období po roce 1948. V meziválečném období se jeho studie objevily v tehdejších levicově zaměřených periodikách. Přesto ale nebyl v Československu v době svého života (tedy v letech 1875–1933) nijak výrazně znám.

Větší vliv měl Lunačarskij na české estetiky a uměnovědce v době po 2. světové válce, kdy se moci v Československu ujala komunistická strana, tedy v období 1948–1989. Po 2. světové válce do všech sfér společenského života začala pronikat sovětská ideologie, která ovlivnila i další směřování české estetiky. Vlivnou se stala zejména doktrína Andreje Alexandroviče Ždanova z roku 1934. Tato doktrína v kultuře, kterou můžeme nalézt také pod názvem *ždanovismus*, měla vliv na sovětskou uměleckou produkci až do konce 50. let a zasáhla rovněž umění zemí socialistického tábora včetně Československa. Ždanovovy principy socialistického umění byly položeny na podobných základech jako dřívější teorie socialistické kultury A. V. Lunačarského. Ždanov formuloval podstatu socialistického realismu následně: „(...) pravdivost a historická konkrétnost uměleckého zobrazení se musí pojit s úkolem ideového přetvoření a výchovy pracujících lidí v duchu socialismu. Taková metoda krásné literatury je tím, co nazýváme methodou socialistického realismu.“⁹⁴ Akcentace realismu se objevuje už v raných studiích Lunačarského: „Realisté – idealisté všech dob a pokolení chtějí samu zemi proměnit v umělecké dílo a veškeré moderní umění je podle nich k tomu, buď aby zdobilo nebo, aby vychovávalo člověka dokonalého či alespoň usilujícího.“⁹⁵ Ždanovův program socialistického umění ovládl organizační stránku kultury a obsah umění v Československu po roce 1948. Jeho práce se staly východiskem a inspirací ve vytváření nových kulturních vzorců.

94 Ždanov, A. A. (1950) O umění. Praha: Orbis, s. 19.

95 Lunačarskij, A. V. (1972) s. 71.

6.1. Knižní doslovy

Co se týká Lunačarského, k přímému poznání jeho díla došlo překvapivě nejprve prostřednictvím jeho rané a dobovými proudy evropského myšlení ve značné míře ovlivněné *Pozitivní estetiky*, jež byla v 50. letech užívána jako přijatelná vysokoškolská učebnice estetiky. S výjimkou několika studií, které byly otištěny v meziválečných letech, byla převážná část Lunačarského prací či statí o něm v češtině vydána až po roce 1948. Výbory Lunačarského statí jejich editoři opatřili rozsáhlými předmluvami či doslovy, v nichž interpretují a hodnotí Lunačarského teze a staví je do kontextu tehdejší doby.

Josef Sekera⁹⁶ ve svém doslovu k trojdílnému svazku *Stati o umění* vydaném v letech 1975–1979 poukazuje na široký náhled Lunačarského na umění a kulturu. Ihned po revoluci Lunačarskij totiž prosazoval, jak jsme již zmiňovali, záchranu kulturních památek, které byly vybudovány carským systémem. Usiloval o zachování klasických divadel a vyzýval k úctě ke klasickému umění, přestože bylo spjato s carským režimem. Lunačarskij měl podle Sekery smysl pro avantgardní umění, propagoval západoevropskou poezii, zvláště spisovatele jako Walta Whitmana a Émilie Verhaera a označoval je za mluvčí „všelidského kolektivistického optimismu“. Lunačarskij se podle něj zaměřoval u jednotlivých spisovatelů na jejich životní osud a postavení ve společnosti. Hodnotil jejich díla komplexně i vzhledem k jejich psychologicko-sociální charakteristice.⁹⁷

Lunačarskij podle Vladimíra Blažka, jenž napsal doslov v knize *Umění je živé* vydané v roce 1958, přisuzuje umění i vědě významné místo v třídním boji. Blažek míní, že je socialistická revoluce Lunačarskému nedílnou jednotou revoluce politické, ekonomické a kulturní. V tomto pojetí se dokonce politika může stát součástí kultury. Zároveň ale Blažek zdůrazňuje, že Lunačarskij odmítá postavit umění a vědu jen na úroveň utilitárně-politickou. Vyzdvihuje dva ideové

96 JAROSLAV SEKERA – *1897 – † 1972 – znám především jako autor chlapeckých románů, tíhl k levicové ideologii, podílel se na ustavení normalizačního Svazu československých spisovatelů.

Dokoupil, B.: Josef Sekera. *Slovník české literatury* [online]. Praha: Ústavu pro českou literaturu AV ČR © 2006–2008 [vid. 2013-04-08]. Dostupný z: <http://www.slovnikeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=480>

97 Sekera, J. (1979) „A. V. Lunačarskij.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 561–586.

proudy Lunačarského, kterými se i československá společnost v 50. letech minulého století měla řídit. Jedná se o „boj“ proti „lživé složitosti“ a „lživé prostotě“. Autor používá pojmu vulgarizace v pozitivním smyslu lidovosti. Jedině takovéto vulgarizované principy mohou být součástí kulturní revoluce v Československu. „Lunačarského principy jsou velmi prosté. Je v nich obsažena ta prostota, které si tak cenil sám Lunačarskij u velkých umělců. Je v nich obsažena monumentální prostota revoluce.“⁹⁸

Blažek uvádí, že se Lunačarskij do dějin zapsal nejen jako lidový komisař osvěty, ale také jako organizátor dětských komun, bojovník proti náboženství (přestože mu Lenin vytýkal jeho náboženský přístup k ideologii) či jako ředitel vědeckého ústavu. Blažek zmiňuje, že Romain Roland považoval Lunačarského za všemi váženého velvyslance sovětské kultury na Západě. Dále uvádí, že vývoj Lunačarského tezí prošel mnohými „klopýtnutími“ a omyly, čímž myslí i jeho raný pozitivismus. Přesto jej ale považuje za velmi významného rétora a myslitele socialismu.⁹⁹

O ideových omylech Lunačarského se také zmiňuje Alexander Tuček v předmluvě knihy *O vzdělání lidu*. Upozorňuje na fakt, že ve spise *Materialismus a empirio-kriticismus* z roku 1909 Lenin kritizuje Lunačarského poraženectví a ideové omyly.¹⁰⁰ Poznámává také, že po 2. světové válce stoupl zájem o sovětskou školu, ale Lunačarskij je v českých i v sovětských učebnicích pedagogiky připomínán jen příležitostně.¹⁰¹

Vladimír Dostál ve své stati *Rozpětí Lunačarského* z roku 1972 upozorňuje na to, že Lunačarského osobnost nebyla v Československu nijak významně vyzdvihována, přestože by se tehdejší estetikové a sociologové mohli inspirovat jeho tezemi: „Jméno a názory Lunačarského k nám začaly doléhat počátkem dvacátých let, zazněly ve vlně proletářského umění, ale s opadnutím této

98 Blažek, V. (1958) „Doslov.“ in Lunačarskij A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 142–146.

99 Tamtéž s. 151–153.

100 Tuček, A. (1982) s. 14.

101 Tamtéž s. 39.

vlny také nadlouho zmizely z našeho obzoru. (...) Lunačarského se vším, co se v něm ztělesnilo, se nedaří akceptovat ani v poválečných letech, kdy by jeho slova a jeho příklad mohly přispět k rozptýlení nejednoho zmatku kolem výstavby vlastní socialistické kultury a posilovat ji nedocentelnými zkušenostmi. Náprava se děje po kapkách přímo lékárnických.¹⁰²

Dostál se zabývá myšlenkami Lunačarského velmi podrobně. Analyzuje jeho celkovou práci a nezapomíná v ní i reflektovat Lunačarského ranou estetiku. Dostál si všímá, že i předrevoluční estetické teze Lunačarského směřovaly k revoluci. V rozsáhlém doslovu *Rozpětí Lunačarského ve spise Pozitivní estetika* se výhradně zabývá rozborem předrevolučních tezí a jejich interpretací. Upozorňuje čtenáře na to, že ideologické „omyly“, o kterých se zmiňují Lunačarského interpreti, nemůžeme označovat za chyby. V rozborech statí *Základy pozitivní estetiky* a *Dialog o umění* se Dostál snaží dokázat, že Lunačarskij jen eklekticky nesesbíral myšlenky jiných a vydával je za své. Poukazuje na „neřadový“ postoj Lunačarského a na jeho přínos v rámci sovětské estetiky. Dostál oceňuje, že dokázal ve filozofii Avenaria najít argumenty, které podporovaly revoluci. Tvrdí, že Lunačarského předností v tomto případě bylo „obracení vad“ v Avenariově filozofii na výhody pro bolševickou revoluci.¹⁰³ Dostál upozorňuje také na to, že v *Dialogu o umění* Lunačarskij neodděluje perspektivu kulturní od perspektivy revoluce.¹⁰⁴

Podle Dostála může být Lunačarského dílo uspořádáno jen ve výběrech. Poukazuje tak na nerovnoměrnost jeho díla. Některé z jeho tezí nesou velmi silné myšlenky, jiné naopak jen opakují to, co bylo zmíněno již dříve.¹⁰⁵

Poznamenává dále ke vztahu Lunačarského a literatury, že řešil problém, čím vlastně má být proletářská literatura. Zda má být o proletariátu, či ji má vytvářet sám proletariát, nebo zdali to má být literatura pro proletariát. Dostál

102 Dostál, V. (1972) s. 291.

103 Tamtéž s. 231–235.

104 Tamtéž s. 235–240.

105 Tamtéž s. 254–258.

interpretuje Lunačarského myšlenky tímto způsobem: Literatura je součástí umění všelidského, proto je vytvářena celou společností a je také pro ni určena. Není omezena jen na působení proletariátu. Dostál také upozorňuje, že těmito úvahami se zabývali i jeho čeští současníci. Otázka vztahu mezi kulturou proletariátu, všelidskou kulturou a kulturou socialistického realismu byla aktuální v Československu i v roce 1972. Lunačarskij měl v této otázce jasnou představu již v roce 1919. Proletariát je třída. Socialismus znamená rušení tříd a třídních rozdílů, tudíž i proletariátu. Socialistická kultura může být tedy jen všelidská. Bude podle Lunačarského postupně vyvíjena přejímáním toho nejlepšího z jiných kultur, také z kultury proletariátu.¹⁰⁶

Lunačarskij podle Dostála mohl skrze umění snadno prosazovat své myšlenky, protože sám byl velmi talentovaným umělcem, který nepůsobil jen na poli literárním, ale také v divadle, výtvarném umění, hudbě i filmu. Dostál dále shrnuje, že působnost Lunačarského (z pohledu vývoje teorií, hloubky myšlenek i širokého akademického záběru) se „překrývá“ s revolučními tendencemi. Uvádí jeho myšlenku, že jestliže revoluce může dát umění duši, pak umění může dát revoluci ústa.¹⁰⁷

Čtení Dostálových interpretací Lunačarského prvotních estetických statí v nás vyvolává pocit, že se Dostál částečně pokoušel najít revoluční myšlenky i tam, kde je Lunačarskij původně nekládal. Na rozdíl od Ždanovova byl Lunačarskij protagonisty silně ideologicky orientované estetiky po 2. světové válce do značné míry přehlížen, nejspíš se jevil být poněkud podezřelým kvůli svému kosmopolitismu, propagaci ne úplně „čisté“ sovětské ideologie a prosazování umění, které nebylo svázáno se socialistickým realismem. Dostál se proto snaží Lunačarského od nánosu těchto podezření očistit a vytvořit jeho rehabilitovaný obraz.

V Československu se o prvotní interpretaci Lunačarského statí pokusil Blažek ve spolupráci s Dostálem v doslovu a ediční poznámce k *Umění je živé*

106 Tamtéž s. 264–271

107 Tamtéž s. 289–292.

v roce 1958. Dostál se pak Lunačarským nadále zabýval a sepsal v roce 1972 stať *Rozpětí Lunačarského*, ve které velmi komplexně shrnuje Lunačarského dílo. Většina českých interpretů se v hodnocení Lunačarského nevzdalovali od Dostálova pojetí. Jejich interpretace nebyly inovativní, nevyvracely Dostálova tvrzení, naopak je potvrzovaly a odkazovaly se na ně. Sekera a Tuček se sice zmiňovali o raných ideologických omylech Lunačarského, ale současně byli konsensuální s Dostálovým tvrzením, že již v době před rokem 1917 bylo Lunačarského myšlení plně v intencích revoluce. Na akademickém poli nedošlo k debatě a pojem Lunačarskij zůstal „zakonzervován“, tak jak jej ve svých textech nastavil Vladimír Dostál.

6.2. Periodika před 1948

První zmínka o Lunačarském se v českých periodikách objevila ještě před únorem roku 1948, kdy vedoucí pozici ve vládě státu převzala komunistická strana. Jeho studie byly otištěny v magazínech *Proletkult* a *Červen*. Obě tato periodika jsou spjata se jménem Stanislav Kostka Neumann.¹⁰⁸ *Červen* redigoval mezi lety 1918 a 1921, *Proletkult* založil roku 1922.¹⁰⁹ V časopise *Červen* byly v roce 1921 publikovány tři Lunačarského studie: *Vzdělání lidu v sovětském Rusku*, *Osud lidovýchovy v sovětském Rusku a Literatura a revoluce*. Všechny byly přeloženy z ruského originálu a zařazeny do periodika bez jakéhokoliv komentáře. V *Proletkultu* byly otištěny v letech 1922–1924 také tři články, které se věnovaly myšlenkám Lunačarského. Opět se jednalo o překlady jeho studií: *Problémy odborné technické výchovy v Rusku*, *Revoluce a kultura v sovětském Rusku a Nikolaj Nikolajevič Někrasov* (v této stati Lunačarskij obdivuje tvorbu tohoto ruského básníka, vysvětluje na příkladu jeho osoby, jak by měl vypadat správný občanský básník). V periodikách se taky objevovaly krátké zprávy o jeho činnosti. Například

108 STANISLAV KOSTKA NEUMANN, *1875 – †1947; český spisovatel, levicově orientovaný, ideově spřízněný s kulturou proletariátu.

Tomek, V.: Stanislav Kostka Neumann. *Slovník českých filozofů* [online]. Brno: Katedra filozofie FF MU Brno © 2009 [vid. 2013-11-12]. Dostupný z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/neuman.html>

109 Tomek, V.: Stanislav Kostka Neumann. *Slovník českých filozofů* [online]. Brno: Katedra filozofie FF MU Brno © 2009 [vid. 2013-11-12]. Dostupný z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/neuman.html>

v *Lidových novinách* se 8. září 1931 psalo o Lunačarského pobytu v Aténách. Nebo v *Národním osvobození* v čísle 203 z roku 1931 se objevila informace o pozvání a uvítání Bernarda Shawa Lunačarským v Moskvě. Nekrolog A. V. Lunačarského od Vincence Charváta byl vytištěn v prvním čísle periodika *Nová svoboda* z roku 1934. Zmiňuje se zde o něm jako o výjimečném teoretikovi, který položil základy socialistické estetiky.

Z témat, která si prvorepubliková periodika vybírala z Lunačarského díla, můžeme soudit, že v centru tehdejšího zájmu stály Lunačarského práce týkající se vzdělání a výchovy a nikoli esteticky zaměřené rané stati. K jejich hodnocení však v této době nedošlo.

6.3. Periodika po roce 1948

Větší četnost měly zprávy a články o Lunačarském po 2. světové válce. Vzhledem ke společenským změnám, které nastaly, byla kulturní periodika té doby silně poznamenána vládnoucí ideologií.

Nalezli jsme jen několik článků, které byly o Lunačarském v Československu publikovány před rokem 1960. Jejich tematická skladba byla poměrně široká. Nejednalo se již jen o texty převážně zaměřené na vzdělávání. Objevily se zde také jeho studie o architektuře, o sovětské kulturní revoluci či o revoluci a umění. Také struktura článků byla jiná. Přeloženým Lunačarského statím předcházely úvody, které popisovaly jeho působení. Bývá zvláště zdůrazňována aktuální platnost Lunačarského myšlenek. Jeho texty v této době vycházely v časopisech *Sovětská architektura* (1954), *Osvětová práce* (1955) a *Výtvarná práce* (1959).

V periodikách z 60. let se rovněž objevují články o Lunačarském či překlady jeho textů. Jedná se o texty zaměřené jak na umění, tak obecně na kulturu a vzdělávání. Text *Voprosy literatury* od Josefa Hanzlíka z časopisu *Plamen* z roku 1960 je sestaven jako zamyšlení, není do něj zakomponována přeložená část Lunačarského stati. Celý Hanzlíkův text je ideologicky zaměřen, Lunačarského

zde autor prezentuje jako „opravdového marxistu“. Vladimír Dostál publikoval v *Rudém právu* v roce 1965 článek *Estetik na trůně: Devadesát let od narození A. V. Lunačarského*, ve kterém vyzdvihuje zásluhy Lunačarského (objevují se zde obdobná hodnocení, jaké najdeme v pozdějším Dostálově textu v Lunačarského souboru statí *Pozitivní estetika*).

Nejčteněji se Lunačarského stati a jejich hodnocení objevují v českém periodickém tisku v době normalizační, a to zejména v letech 1973–1978, jedná se přibližně o padesát textů. V této době byly vydány výše zmíněné sborníky Lunačarského prací – *Pozitivní estetika* a *Stati o umění*, převážná většina článků publikovaných v tomto období jsou recenze na uvedené sborníky. Nejvíce reflektovaným sborníkem byla druhá část trojdílného svazku *Stati o umění: Dějiny kritiky, západoevropská literatura, ruská a sovětská literatura*.¹¹⁰ V hodnotících textech ze 70. let jsou povětšinou pouze tlumočeny Dostálovy názory, které jsme nastínili již v kapitole *Knižní doslovy*.

V 70. letech také proběhlo sympozium *Literatura, umění a revoluce*, které se konalo v říjnu a listopadu 1973. Bylo zorganizováno ku příležitosti 80. výročí narození Vladimira Vladimiroviče Majakovského a 40. výročí úmrtí Anatolije Vasil'jeviče Lunačarského. Některé z referátů vedených na sympoziu byly následně postupně publikovány v novinách či sbornících.¹¹¹ Ve stejném roce také proběhlo setkání uměnovědců *Václavkova Olomouc 1973*, kde Jaroslava Heřtová poukazovala na přínos Lunačarského pro tehdejší kulturu.

V časopise *Tvorba* byl v roce 1974 uveřejněn rozhovor s dcerou Lunačarského Irinou Anatol'jevnou Lunačarskou. Prezentuje se v něm její názor na vliv díla A. V. Lunačarského na tehdejší kulturní situaci v SSSR.

¹¹⁰ Recenze na *Pozitivní estetiku* byla otištěna v magazínech *Rudé právo* (Štěpán Vlašín), *Umění* (Jan Baleka), *Opus Musicum* (Jiří Fukač), *Lidová demokracie* (Václav Vodák), *Československá rusistika* (Jaroslava Heřtová), *Česká literatura* (Milan Hrala). Recenze na *Stati o umění* v časopisech či denících *Kurýr Odeonu* (Josef Zumr), *Nová svoboda* (Vladimír Kostřica), *Lidová demokracie* (Eva Suhomelová), *Československý časopis historický* (Jana Mandlerová), *Výtvarná kultura* (Vladimír Novotný). Jaroslava Heřtová sepsala dvě recenze na tyto Lunačarského stati: *Leninský kulturní odkaz v Literárním měsíčníku a Nevyčerpatelné dědictví A. V. Lunačarského v Praha – Moskva*.

¹¹¹ Příspěvky se otiskly roku 1974. Příspěvek Vladimíra Novotného byl publikován v časopise *Československá rusistika*, referát Miroslava Mikuláška otiskli hned dvakrát v 7. ročníku 1. čísle časopisu *Univerzitas* a v deníku *Rovnost*, text o Lunačarském od Zdeňka Pospíšila byl publikován v periodiku *Estetika*.

O rok později, tedy 1975, uplynulo sto let od narození Lunačarského. K této příležitosti S. Štrycková a N. G. Tolstošejev publikovali stať *Odkaz A. V. Lunačarského v třídní analýze kultury* v magazínu *Tribuna*. Heřtová také publikovala dva texty, které byly sepsány u příležitosti toho výročí: *Lunačarskij jde před námi* otištěný v periodiku *Praha – Moskva* (1976) a *Leninismus v praxi Anatolije Vasilijeviče Lunačarského* publikovaný v časopise *Tvorba* (1975). Ve všech těchto textech jsou Lunačarského přístupy interpretovány v pozitivním světle. Heřtová o něm mluví jako o zakladateli socialistického realismu v praxi. Poukazuje také na Lunačarského aktivní pojetí umělce, spisovatele, který svým uměleckým působením měnil svět.

Nejmladším textem, který jsme v periodikách našli, je text Jaroslavy Heřtové *Aktuální dědictví A. V. Lunačarského: Ke 110. Výročí narození* publikovaný 1985 v *Praha – Moskva*. V té době se jednalo o naprosto výjimečný text, neboť v 80. letech se články v periodikách nevěnovali odkazu Lunačarského.

V šedesátých a sedmdesátých letech nastal v Československu rozvoj produkce článků o Lunačarském. Tyto texty reflektují osobnost Lunačarského přesně tak, jak ji vylíčil poprvé komplexně Dostál v doslovu k *Pozitivní estetice*. Schvalují stejná stanoviska jako Dostál. Česká reflexe nebyla postavena na mapování či zmiňování historických okolností doby, v níž Lunačarskij vytvářel státní kulturní program a publikoval své práce, autoři ponejvíce vycházeli přímo z Lunačarského statí. Zamýšleli se nad nimi a podávali je čtenáři v duchu sovětské ideologie. Nesnažili se Lunačarského odkaz objektivizovat, jejich zřejmou snahou bylo hodnotit a interpretovat Lunačarského vždy v souladu s přítomnou oficiální ideologií, nevybočovali z obecně přijatého názorového stanoviska. Autoři českých statí o Lunačarském se nejspíš záměrně vyhýbali „ožehavému“ tématu Lunačarského kosmopolitismu. Ačkoli zmiňovali ve svých textech jména některých západních autorů, které Lunačarskij obdivoval, kladli důraz na to, že i přesto se sovětské umění vyvíjelo zcela autonomně a svébytně, prosto

vlivu buržoazního či imperialistického umění. V žádném z textů nezazněl souhlas s Lunačarského doporučujícím stanoviskem, jež volalo po otevření se všemu, co by mohlo domácí umění obohatit.

7. ANGLOSASKÁ REFLEXE LUNAČARSKÉHO

Z námi dostupných vyhledaných zdrojů se pokusíme vytvořit stručnou sondu do anglosaské a angloamerické recepcce. Jak uvádí americký teoretik se zájmem o slovanské umění Howard R. Holter, postoj k Lunačarskému se během 20. století proměňoval. Zmiňuje ve své studii z roku 1970 *The legacy of Lunacharsky and artistic freedom in USSR* otištěné ve sborníku *Slavic Review*, že v první polovině 20. století nebyl Lunačarskij v USA téměř vůbec znám. Ke zvýšení produkce textů o jeho osobě došlo až mezi lety 1956–1967. Holter dále uvádí, že třeba v USA bylo v té době vydáno okolo šedesáti článků, které ukazují různé přístupy k jeho tezí.¹¹²

Sheila Fitzpatricková se zaměřila na téma kulturní politiky Lunačarského. Na základě historických faktů popisuje detailně průběh jeho politického působení. Shledává přínos Říjnové revoluce v demokratizaci univerzit a uměleckých škol v Rusku. Poprvé měla tehdejší společnost možnost vytvářet profesní spolky, ty byly zpřístupněny všem vrstvám společnosti. Poznává ale také, že podléhaly normám, které byly nastaveny novým socialistickým státním zřízením, byly pod vlivem centrálního řízení komunistické strany. Fitzpatricková se zaměřila mimo jiné na kontroverzní působení Lunačarského ve vztahu k některým institucím. Svaz umění (Sajuz Dejatelei Iskusstv) se chtěl spojit s Akademií umění a vytvořit jednotnou organizaci. K tomuto spojení nedošlo, neboť Lunačarskij pronesl v dubnu 1918 prohlášení o zrušení jakékoli umělecké skupiny či organizace, která by bránila v rozvoji jiných. Toto stanovisko zapříčinilo zrušení Akademie umění, protože podporovala privilegované umělecké skupiny. Fitzpatricková upozorňuje na skutečnost, že důsledným prosazováním tohoto stanoviska Lunačarskij vlastně zapříčinil zrušení Akademie umění. Neshody se Svazem umění se projevily i v Lunačarského návrhu, aby polovina členů ve Svazu umění byla zastupována poslanci z řad lidu (dělníky, vojáky, rolníky), jeho návrh byl jednohlasně zamítnut. Po jeho dalším prohlášení, ve kterém

¹¹² Holter, H. R. (1970) s. 262.

prosazoval uměleckou politiku menšin a separovaných umělců, Svaz umění rozvázal s Lunačarským veškeré styky.¹¹³

Fitzpatricková zmiňuje, že měl Lunačarskij také velký vliv i v oblasti divadelnictví. Vytvořil si kulturní program, podle kterého postupoval. Zaprvé se snažil o vybudování rovnovážného vztahu mezi všemi typy divadel (viz podkapitola *Druhy umění*). Lunačarskij chtěl nastolit vztah mezi autonomií a statní podporou státních divadel tak, aby dal i nestátním divadlům podobná privilegia a autonomii. Druhým bodem bylo sloučit divadelní organizace (Trentroteatr a TEO) pod svou osobní kontrolu. Třetím krokem bylo dotovat soukromá divadla, aby se snížila cena vstupenek a byly dostupné široké veřejnosti. Všechny tři návrhy byly prosazeny. Lunačarskij však neustále čelil útoku na svou osobu od ortodoxně smýšlejících ideologů. Jak již víme, vyčítali mu, že brání klasická divadla a nabádá k tomu, aby se proletářské divadlo inspirovalo tímto klasickým carským divadlem.¹¹⁴

Lunačarskij byl podle Fitzpatrickové také velmi kritizován za svou náklonnost k futurismu. Obecně se však ve svých projevech vymezoval proti abstraktnímu umění. Fitzpatricková zmiňuje, že spíše preferoval umění, které má blíže k reálnému (je snadno pochopitelné ve své formě a zobrazuje běžný život) než nereálnému. Přesto podle ní také v nerealistickém umění našel jisté zalíbení. „Jeho postoj k impresionismu, expresionismu, futurismu, kubismu a konstruktivismu byl v podstatě kritický, ačkoli ne vždy bez sympatií.“¹¹⁵ Dokonce dovolil vyzdobit hlavní město futuristickou výzdobou při oslavách revoluce. Futurismus považoval za umělecký směr, ze kterého se může inspirovat proletářská kultura.¹¹⁶

Fitzpatricková dále uvádí, že se jeho současníkům nelíbilo Lunačarského inklinování k náboženství. Tvrdil, že vzdělání a propaganda musí prostupovat

113 Fitzpatrick, S. (1970) s. 113–116.

114 Fitzpatrick, S. (1970) s. 144–146.

115 Fitzpatrick, S. (1969) s. 535.

116 Fitzpatrick, S. (1970) s. 126–127.

společností, stejně jako Bůh prostupuje Biblií.¹¹⁷ Tento Bůh, ale zatím neexistuje, je postupně budován celou proletářskou kulturou. Stane se „lidskostí“ budoucnosti.¹¹⁸

Lunačarskij si byl podle této autorky vědom také toho, že se Sovětský svaz nemůže separovat od zbytku světa. Prosazoval myšlenku, že se stát nemá uzavírat před působením z vnějšku, ale má být otevřený jiným vlivům, a to i těm, které přicházejí ze států s jiným politickým zřízením.¹¹⁹

Fitzpatricková příhodně shrnuje Lunačarského kulturně-politické názory. Podle ní Lunačarskij zastával tvrzení, že lidé sami musí vědomě či nevědomě vyvíjet svou vlastní kulturu. Nezávislá činnost dělníků, vojáků a rolníků v kulturně-vzdělávací otázce musí dosáhnout plné autonomie ve vztahu k centrální vládě i k veřejným střediskům.¹²⁰ Lunačarského politika byla podle Fitzpatrickové otevřena všem komunikačním kanálům. Snažil se rovnoměrně podporovat všechny skupiny umělců, které nepropagovaly do očí bijící nepřátelství proti bolševismu. Mnozí umělci takovouto politiku považovali za příliš volnou a volali po více tendenčním vedení v umění.¹²¹ Neprojevoval své názory jen v politických statích, snažil se reflektovat své myšlenky i v prozaických poetických a dramatických dílech. Jeho hry odrážely Lunačarského kosmopolitní přístup. Právě kvůli těmto názorům byl silně ideologicky kritizován. Jak jsme i výše zmiňovali, vymezil se proti němu Lenin ve stati *Materialismus a empiriokriticizmus* již v roce 1909 a rovněž Lev Trockij v roce 1915 narážel na jeho „měšťácký oportunismus“.¹²²

Howard R. Holter uvádí ve svém již výše zmiňovaném článku Lunačarského jako ideologa, který se snažil, aby umění bylo nezávislé na politice a stranické

117 Holter, H. R. (1970) s. 276.

118 Fitzpatrick, S. (1970) s. 5.

119 Fitzpatrick, S. (1969) s. 534

120 Fitzpatrick, S. (1970) „Proletkult.“ in *The Commissariat of Enlightenment*, London: Cambridge at The university press, s. 89.

121 Fitzpatrick, S. (1970) s. 138–139.

122 Fitzpatrick, S. (1970) s. 113–116.

ideologii. Zmiňuje jeho ochotu dialogu s ostatními umělci a liberalistický přístup k odlišným názorům. Holter také odkazuje na tvrzení A. A. Lebedeva, který se ve své monografii o Lunačarském¹²³ zmiňuje, že jeho estetika se přímo váže na praktické otázky, jež se týkají vývoje socialistického umění.¹²⁴ Toto umění má být plně autonomní vůči politickému vlivu vlády. Na konferenci o soudobém divadle v Moskvě v roce 1927 Lunačarskij prohlásil, že vláda musí zaujmout neutrální postoj k uměleckým stylům a metodám. Přestože prosazoval liberální přístup k umělecké tvorbě, cenzurní mechanismy byly podle něj nezbytné z důvodu možné propagace kontrarevoluce.¹²⁵

Holter dále uvádí, že Lunačarskij nepřistupuje k jednotlivci jako k samostatnému objektu, ale jako k aktivní síle vývoje historie, která plánuje, vytváří a mění společnost. Umělec představuje pomyslné zrcadlo společnosti, které může skrze umělecká díla nastolovat ve společnosti různé sociální problémy a jejich možná řešení.¹²⁶ Myšlenku Lunačarského o ztrátě individuality reflektoval také americký historik Thomas H. Dickinson¹²⁷ ve svém článku *Anton Lunačarsky, Commissar of Education* v publikaci *The Sewanee Review* z roku 1923. Staví ji do kontextu s pojmem hrdinství. Umění dělá podle Lunačarského z nás všech hrdiny. V této nejmenované mase společného hrdinství lidé ztrácejí svoji individualitu a osobnost, stávají se tak součástí jednotného vyššího vědomí.¹²⁸ Dickinson dále zmiňuje, že podle Lunačarského proletářská kultura potřebuje monumentální umění, které musí být plné motivů obrovských hrdinských zápasů z dob minulých, zářivých představ o budoucnosti a sebeobětování pro společné blaho.¹²⁹

123 Lebedev, A. A. (1970) *Estetičeskije vzgliady A. V. Lunačarskogo: očekri*, Moskva: Iskusstvo.

124 Holter, H. R. (1970) s. 263–266.

125 Tamtéž s. 277–278.

126 Tamtéž s. 274–276.

127 TOMAS H. DICKINSON – pracoval pro American Relief Administration a United States Food Administration, což byly humanitární organizace působící za 1. světové války zejména v Polsku a Rusku.

128 Dickinson, T. H. (1923) s. 134.

129 Tamtéž s. 138.

Thompsonová a Bordwell píší v knize *Dějiny filmu* o Lunačarského zásluze o rozvoj ruské montážní školy. Říjnová revoluce způsobila v ruské kinematografii rozklad. Komunisté vypudili ze země zahraniční firmy, které s sebou odnesly veškeré filmové vybavení i materiál (nic z toho se v Rusku nevyrábělo). Lunačarskij však neustále usiloval o to, aby se Sovětský svaz nestal izolovaným státem. Pomohl ruským režisérům zajistit dostatek financí ze státního rozpočtu na založení filmové školy a získání filmového vybavení. Jedním z důvodů, proč Lunačarskij přesvědčil své spolustraníky o nutnosti investovat do filmového průmyslu, bylo využití filmu jako nástroje pro propagandu. Thompsonová a Bordwell se zmiňují o tom, že během občanské války bylo nutné rozšířit film tak, aby byl dostupný pro celou společnost. Protože na odlehlých místech v Rusku nebyla vybudována kina, sovětská vláda zprovoznila tzv. agitační vozy a vlaky, které jezdily po zemi, přivázely propagandistické letáky a promítaly filmy. Rozšířili tak film k vojákům i na venkov.¹³⁰ Tímto krokem upevňoval loajalitu k bolševické revoluci.

Thomas H. Dickinson vidí širší úlohu sovětského filmu a umění podporovaného Lunačarským, nechápe jej jen jako nástroj propagandy. Dickinson uvádí, že zaprvé bylo umění využíváno k zamezení protibolševických tendencí, zadruhé jako ochrana původních ruských kulturních tradic, zatřetí pro založení samostatné kultury a umění proletariátu, až začtvrté pro využití umění pro politické – propagandistické účely.¹³¹

Lunačarskij nebyl brán v anglicky mluvících zemích jen jako teoretik, ale také jako umělec. A. L. Tait je autorem studie Lunacharsky, the *„Poet-Commissar“* ve sborníku *The Slavonic and East European Review*. V tomto textu se zabývá jeho divadelní tvorbou. V úvodu poukazuje na to, že heslo Lunačarskij je v Encyklopedii Britannica neúplně zpracováno, zmiňuje se zde o tom, že je autorem jen

130 Thompson, K. – Bordwell, D. (2007) „Těžkosti válečného komunismu, 1918–1920.“ in Thompson, K. – Bordwell, D. *Dějiny filmu*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 128–131.

131 Dickinson, T. H. (1923) s. 138.

čtrnácti her, ale ve skutečnosti jich Lunačarskij vytvořil přes padesát.¹³² Lunačarskij je v Taitově článku popisován jako velmi plodný spisovatel, jehož tvorba se netýkala jen bolševické ideologie. Seznamuje nás s ním jako s citlivým a vzdělaným umělce. Podle Taita je nejlepší Lunačarského hra *Oliwer Cromwell*, která byla uvedena 1921 v Moskvě. Kvůli této hře musel Lunačarskij čelit negativní kritice. Hra údajně nesla výrazné znaky měšťáctví, které v ní nebyly explicitně označeny za špatné.¹³³

Na rozdíl od českých hodnocení byl Lunačarského kosmopolitismus anglicky mluvícími autory vyzdvihován. Ti vysoce hodnotili Lunačarského podporu mladých umělců a jeho prohlášení vztahující se k možnosti čerpat inspiraci z historie i přítomnosti umění zemí západní Evropy, ve kterých panoval jiný politický názor než v SSSR. Svá stanoviska zakládali na historicky podložených faktech, vyjadřovali se ke konkrétním rozhodnutím a aktivitám Lunačarského. Zaměřovali se více na jeho kulturně-politická prohlášení, jeho estetiku nechávali v pozadí, nevyjadřovali se k ní, nepovažovali ji za stěžejní v Lunačarského činnosti. Chápali jej v první řadě jako politika, teoretika, ale také jako umělce, který si uvědomoval hodnoty umění pro společnost.

132 Tait, A. L. (1974) „Lunacharsky, the ‚Poet-Commissar‘“ in *The Slavonic and East European Review*, č. 127, Londýn: Modern Humanities Research Association, s. 247. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4206869>

133 Tamtéž s. 243–245.

8. ZÁVĚR

Lunačarského estetické teorie jsou velmi silně inspirovány filozofickými směry 19. století, zejména německým idealismem, pozitivismem, evolucionanismem a dílem Karla Marxe a Bedřicha Engelse. Lunačarskij byl označován v českém prostředí za eklektika, sám ve svých statích přiznával, že čerpal inspiraci v textech jiných myslitelů. Český interpret Lunačarského Vladimír Dostál však razil názor, že Lunačarskij nebyl pouhým eklektikem, v přejatých myšlenkách jiných filozofů hledal pro-revoluční argumenty, čímž se jeho estetický postoj podle něho stal „neřadovým“.

Centrální tezí kulturního programu Lunačarského je potenciální otevřenost kultury, resp. umění státu ustanoveném po Říjnové revoluci v roce 1917. Nově se etablující socialistická kultura měla podle něho přejímat to nejlepší z ostatních kultur stejně tak, jako on od jiných filozofů přijal to nejlepší z jejich myšlenek. Do „dokonalého“ stavu může kulturní společnost dospět jedině prostřednictvím veřejné diskuze. Demokratický charakter umění pak může být naplněn jen jeho přístupností všem vrstvám dosud třídní socialistické společnosti. Lunačarskij ve shodě s antickým ideálem chápal umění či umělecké dílo jako nástroj výchovy občana a jeho socializace.

První Lunačarského stati byly publikovány v českém prostředí již v meziválečném období. Na počátku 20. století byly v československých periodikách publikovány některé Lunačarského studie, které však nebyly nijak komentovány. Čtenář si tak mohl vytvořit vlastní názor na dané téma. Texty se vesměs zabývaly vzděláváním společnosti. Pozdější čeští estetikové a uměnovědci se zajímali o Lunačarského estetická východiska více než samotným obsahem jeho kulturních programů. Ve svých reflexích čerpali z původních Lunačarského statí. Po 2. světové válce se zájem o Lunačarského zvýšil. Literární teoretik Vladimír Dostál byl ústřední postavou, která napomohla rozšíření jeho tezí v době komunistické éry. K největšímu nárůstu reflexe Lunačarského došlo v českých zemích v období normalizace. Vladimír Dostál vykreslil obraz Lunačarského

osobnosti a ustanovil základní model interpretace a hodnocení jeho myšlenek ve svých studiích, jimiž doprovodil vydání výboru Lunačarského statí publikovaného pod názvem *Pozitivní estetika*. Tento soubor přispěl k popularizaci Lunačarského. Jeho reflexe pak pokračovala především v četných recenzích, jež vyšly následně po vydání souborů Lunačarského prací. Ostatní autoři však jen přejímali Dostálova tvrzení a na téma Lunačarskij nebyla otevřena plodnější akademická diskuze. V době normalizačního Československa se stal Lunačarskij ideálním socialistickým estetikem, a to především tím, že některé momenty jeho tezí byly akcentovány či dokonce přeinterpretovány tak, aby byly plně v souladu s dobově platnou ideologií

V sedmdesátých letech byla věnována zvýšená pozornost Lunačarskému rovněž v angloamerickém prostoru. Autoři se zajímali o jeho programy kulturní politiky. Lunačarského estetická teorie nebyla pro anglicky píšící autory textů, s nimiž jsme v této práci pracovali, stěžejní pro jeho odkaz. Všimli si především historických okolností a konkrétních Lunačarského činů ve funkci komisaře pro kulturu v rodícím se sovětském státu. Byl v těchto pracích vykreslen v pozitivním obrazu kosmopolitně smýšlejícího kulturního politika, který i navzdory vlastnímu vkusu podporoval uměleckou avantgardu a západní inspirace. Sheila Fitzpatricková, jež věnovala osobnosti Lunačarského velkou část svého akademického díla, upozorňovala na to, že i přes kritiku, které byl neustále vystavován, se nebál vyslovit názor a oponovat svým současníkům.

Z dnešního pohledu není pochyb o tom, že Lunačarskij byl jedním z tvůrců socialistického realismu. Na rozdíl od pozdějších nekompromisních ideologů, kteří dovedli kulturu, resp. umění v zemích s totalitním komunistickým režimem do izolace, lze říci i do značné stagnace či úpadku, vyznával Lunačarskij stylový a ideový pluralismus. Jako bytostný kosmopolita svými prohlášeními vlastně varoval před uzavíráním se vnějším vlivům, byť nebyly v souladu s principy socialistického umění, k jejichž nastolení sám podstatným dílem přispěl.

9. RESUMÉ

Předkládaná práce se zabývá estetickými teoriemi prvního komisaře osvěty A. V. Lunačarského, jeho kulturními programy a recepcí těchto tezí v Československu v době socialistické éry. Práce obsahuje rozbor knižních doslovů a rešerši českých kulturních periodik v letech 1918–1989. Její součástí je rovněž sonda do reflexe osobnosti a díla Lunačarského v anglicky mluvících zemích. Pokusili jsme se takto zachytit vývoj recepce Lunačarského v českých zemích a také nastínit rozdíl mezi českou a zahraniční recepcí.

SUMMARY

The bachelor thesis contains an aesthetic theory of A. V. Lunacharsky, The Commissar of Enlightenment, his cultural programmes, and a reception of these statements in Czechoslovakia in socialist era. The thesis comprises an analyse of afterwords and a research of a cultural magazines in years 1918–1989. It is supplemented by probe into the Lunacharsky's reception in Great Britain and USA. We would like to reflect a development of Lunacharsky's reception in Czech and notice the difference between Czech and foreign reception.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Bachelorarbeit beinhaltet eine ästhetische Theorie von A. V. Lunacharsky, des Volkskommissaren für das Bildungswesen, sowie eine Beleuchtung seiner kulturellen Programme und eine Rezeption dieser Ausführungen aus der sozialistischen Ära in der Tschechoslowakei. Die Diplomarbeit bezieht des Weiteren die Analyse eines Nachworts und die Untersuchung der Fachzeitschriften zwischen den Jahren 1918–1989. Ergänzt wird dies durch eine Sonde in die Lunacharskys Rezeption in Großbritannien und USA. Wir möchten die Entwicklung von Lunacharskys Aufnahme in Tschechien reflektieren sowie den diesbezüglichen Unterschied zwischen Tschechien und dem Ausland ermitteln.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Anonymní autor (1931) „O Uvítání Bernarda Shawa v Moskvě.“ in *Národní osvobození*, č. 203, Praha: Tiskařská, nakladatelská a vydavatelská společnost Pokrok, s. 4.
2. Baleka, J. (1973) „Pozitivní estetika A. V. Lunačarského.“ in *Umění*, č. 2, Praha: ČSAV, s. 156–158.
3. Blažek, V. (1958) „Doslov.“ in Lunačarskij A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 141–153.
4. Dickinson, T. H. (1923) „Anton Lunacharsky, Commissar of Education.“ in *The Sewanee Review*, č. 2, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 130–139. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27533639>
5. Dostál, V. (1958), „Ediční poznámka.“ in Lunačarskij, A. V. *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel, s. 154–155.
6. Dostál, V. (1965) „Estetik na trůně: Devadesát let od narození A. V. Lunačarského.“ in *Rudé právo*, č. 326, Praha: František Vorlíček, s. 2.
7. Dostál, V. (1972) „Rozpětí Lunačarského.“ in Lunačarskij A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 227–292.
8. Fitzpatrick, S. (1970) *The Commissariat of Enlightenment*, London: Cambridge at The university press.
9. Fitzpatrick, S. (1969) „Lunacharsky.“ in *Soviet studies*, č. 4, Abington: Taylor & Francis, Ltd, s. 527–535. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/149804>
10. Fukač, J. (1974) „Anatolij Vasil'jevič Lunačarskij, Pozitivní estetika.“ in *Opus musicum*, č. 9, Brno: Moravské muzeum Brno, s. 318–319.

11. Hanzlík, J. (1960) „Voprosy literatury.“ in *Plamen*, č. 9, Praha: Svaz československých spisovatelů, s. 138.
12. Heřtová, J. (1976) „Literárněkritický odkaz A. V. Lunačarského.“ in *Československá rusistika*, č. 1, Praha: ČSAV, s. 28–30.
13. Heřtová, J. (1976) „Lunačarskij jde před námi.“ in *Praha – Moskva*, č. 1, Praha: Lidové nakladatelství, s. 63–65.
14. Heřtová, J. (1978) „Leninský kulturní odkaz.“ in *Literární měsíčník*, č. 1, Praha: Československý spisovatel, s. 109–110.
15. Heřtová, J. (1978) „Leninismus v praxi Anatolije Vasiljeviče Lunačarského.“ in *Tvorba*, č. 48, Praha: Rudé právo, s. 12.
16. Heřtová, J. (1978) „Nevyčerpatelné dědictví Lunačarského.“ in *Praha – Moskva*, č. 4, Praha: Lidové nakladatelství, s. 40–42.
17. Heřtová, J. (1985) „Aktuální dědictví A. V. Lunačarského.: Ke 110. výročí narození.“ in *Praha – Moskva*, č. 6, Praha: Lidové nakladatelství, s. 50–51.
18. Heřtová, J. (1973) „V. Lunačarskij – teoretik socialistického realismu.“ in *Václavkova Olomouc 1973*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 159–161.
19. Holter, H. R. (1970) „The legacy of Lunacharsky and artistic freedom in USSR.“ in *Slavic Review*, č. 2, Pittsburg: Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies, s. 262–282. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2493379>
20. Hrala, M. (1973) „Rozpětí Lunačarského.“ in *Česká literatura*, č. 6, Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, s. 559–561.
21. Charvát, V. (1934) „A. Lunačarskij.“ in *Nová Svoboda*, Ostrava: Krajské vedení KSČ, č.1, s. 11–12.

22. Jungmanová, V. (1972) „Poznámky a vysvětlivky.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 293–314.
23. Kostřica, V. (1978) „Literárněvědné studie: Stati o umění A. V. Lunačarského.“ in *Nová svoboda*, č. 27, Ostrava: Krajské vedení KSČ, s. 5.
24. Lunačarskaja, I. A. (1974) „Rozhovor Tvorby s I. A. Lunačarskou.“ in *Tvorba*, č. 1, Praha: Rudé právo, s. 12.
25. Lunačarskij, A. V. (1921) „Literatura a revoluce.“ in *Červen*, č. 6, Praha: F. Borový s. 84–87
26. Lunačarskij, A. V. (1921) „Osud lidovýchovy v sovětském Rusku.“ in *Červen*, č. 6, Praha: F. Borový, s. 292–293.
27. Lunačarskij, A. V. (1921) „Vzdělání lidu v sovětském Rusku.“ in *Červen*, č. 8, Praha: F. Borový, s. 92–93.
28. Lunačarskij, A. V. (1922) „Nikolaj Nikolajevič Někrasov.“ in *Proletkult*, č. 9, Praha: Komunistické nakladatelství, s. 134–138.
29. Lunačarskij, A. V. (1923) „Problémy odborné technické výchovy v Rusku.“ in *Proletkult*, č. 19, Praha: Komunistické nakladatelství, s. 14–18.
30. Lunačarskij, A. V. (1923) „Revoluce a kultura v sovětském Rusku.“ in *Proletkult*, č. 6, Praha: Komunistické nakladatelství, s. 83–86.
31. Lunačarskij, A. V. (1954) „Řeč o proletářské architektuře.“ in *Sovětská architektura*, č. 4, Praha: Československo-sovětský institut., s. 394–397.
32. Lunačarskij, A. V. (1955) „Úkoly lidovýchovného vzdělávání v sovětském Rusku“ in *Osvětová práce*, č. 18, Praha: Osvětová skupina ministerstva informací a osvěty, s. 283–285.
33. Lunačarskij, A. V. (1958) *Umění je živé*, Praha: Československý spisovatel.

34. Lunačarskij, A. V. (1959) „Revoluce a umění.“ in *Výtvarná práce*, č. 4, Praha: ÚSČV, s. 152.
35. Lunačarskij, A. V. (1972) *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel.
36. Lunačarskij, A. V. (1972) „Základy pozitivní estetiky.“ in Lunačarskij, A. V. *Pozitivní estetika*, Praha: Československý spisovatel, s. 7–79.
37. Lunačarskij, A. V. (1975) *Stati o umění estetika, kulturní politika, teorie literatury*, Praha: Odeon.
38. Lunačarskij, A. V. (1979) *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon.
39. Lunačarskij, A. V. (1982) *O vzdělání lidu*. Praha: Československý spisovatel.
40. Mandlerová, J. (1978) „Anatolij Vasil'jevič Lunačarskij, Stati o umění.“ in *Československý časopis historický*, č. 5, Praha: Čs. akademie věd, s. 790.
41. Mikulášek, M. (1973) *Literatura, umění a revoluce: Sborník vědeckého symposia, věnovaného 80. výročí nar. V. V. Majakovského a 40. výročí úmrtí A. V. Lunačarského*. Brno: Univ. J. E. Purkyně.
42. Mukařovský, J. (2007) *Studie I*, Brno: Host.
43. Novotný, V. (1980) „Umělecký kritik Lunačarskij.“ in *Výtvarná kultura*, č. 3, Praha: Orbis, s. 20.
44. Platón (2001) *Ústava*, Praha: Oikoymenh.
45. Sekera, J. (1979) „A. V. Lunačarskij.“ in Lunačarskij, A. V. *Stati o umění – divadlo, film, hudba, výtvarné umění*, Praha: Odeon, s. 561–586.
46. Sucholelová, E. (1977) „Zdroj podnětů a poučení.“ in *Lidová demokracie*, č. 5, Praha: Pragoprint, s. 5.

47. Suk, J. (2009) „Socialistický realismus a entartete Kunst.“ in *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 3, č. 1, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, s. 119–122.
48. Štrycková, S. – Tolstošejev, N. G. (1975) „Odkaz A. V. Lunačarského v třídní analýze kultury.“ in *Tribuna*, č. 48, Praha: Rudé právo, s. 10.
49. Tait, A. L. (1974) „Lunacharsky, the ‚Poet-Commissar‘“ in *The Slavonic and East European Review*, č. 127, Londýn: Modern Humanities Research Association, s. 234–251. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4206869>
50. Thompson, K. – Bordwell, D. (2007) „Těžkosti válečného komunismu, 1918–1920.“ in Thompson, K. – Bordwell, D. *Dějiny filmu*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 128–131.
51. Tuček, A. (1982) „Přehled základních bibliografických dat A. V. Lunačarského.“ in Lunačarskij, A. V. *O vzdělání lidu*, Praha: Československý spisovatel, s. 170–171.
52. Tuček, A. (1982) „A. V. Lunačarskij a počátky sovětského školství a pedagogiky.“ in Lunačarskij, A. V. *O vzdělání lidu*, Praha: Československý spisovatel, s. 5–41.
53. Vilinský, S. G. (1931) „Lunačarskij v Aténách.“ in *Lidové noviny*, č. 449, Brno: Lidové noviny, s. 2.
54. Vlašín, Š. (1972) „Lunačarskij estetik.“ in *Rudé právo*, č. 287, Praha: František Vorlíček, s. 5.
55. Vodák, V. (1973) „Potřebný návrat Lunačarského.“ in *Lidová demokracie*, č. 19, Praha: Pragoprint, s. 5.

56. Zmr, J. (1979) „Kritické dílo A. V. Lunačarského.“ in *Kurýr Odeonu*, č. 3, Praha: Odeon, s. 1.
57. Ždanov, A. A. (1950) *O umění*. Praha: Orbis.

INTERNETOVÉ ZDROJE

58. Yagih, AGIH, M.: Список философских работ Луначарского [Seznam filozofických prací Lunačarského.] *Lunačarskij* [online]. Stavropol: Dědictví A. V. Lunačarského © 2010–2013 [vid. 2013-12-04]. Dostupný z: <http://lunacharsky.newgod.su/issledovania/spisok-filosofskih-rabot-lunacharskogo>
59. The editors of Encyclopedia Britannica: *Encyclopedia Britannica* [online]. Chicago: Encyclopedia Britannica © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://www.britannica.com/>
60. Vronskaya, J.: Bogdanov [Malinovsky], *Aleksandr Aleksandrovich Bogdanov* [online]. Berlín: Max Planck Institute for the History of Science © 2014 [vid. 2014-03-10]. Dostupný z: <http://vlp.mpiwg-berlin.mpg.de/people/data?id=per365>
61. Kolektiv autorů: *Slovník české literatury* [online]. Praha: Ústavu pro českou literaturu AV ČR © 2006–2008 [vid. 2013-11-04]. Dostupný z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>
62. Sweet, W.: Herbert Spencer. *Internetová encyklopedie filozofie* [online]. Martin: Internetová encyklopedie filozofie © 2009–2014 [vid. 2014-1-9]. Dostupný z: <http://www.iep.utm.edu/spencer/>
63. Tomek, V.: Stanislav Kostka Neumann. *Slovník českých filozofů* [online]. Brno: Katedra filozofie FF MU Brno © 2009 [vid. 2013-11-12]. Dostupný z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/neuman.html>

11. ANOTACE

Jméno a příjmení: Beáta Baranová

Název katedry a fakulty: Katedra muzikologie, Filozofická fakulta

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D

Rok obhajoby: 2014

Název práce: Estetická teorie Lunačarského a sonda do její recepce

Název práce v angličtině: The aesthetic theory of Lunacharsky and a probe into the reception

Anotace práce: Bakalářskou práci tvoří souhrn Lunačarského estetických tezí a jeho kulturních prohlášení. Dále je v práci obsažena rešerše knižních doslovů a kulturních periodik z období mezi lety 1918–1989. Práce je také doplněna o sondu do reflexe Lunačarského v anglicky mluvících zemích.

Klíčová slova: Lunačarskij, estetika, kultura, hudba, film, literatura, divadlo, vzdělávání, socialistický realismus, ideologie, revoluce.

Anotace v angličtině: The bachelor thesis contain a summary of Lunacharsky's estetic ideas and his cultural programmes. There is also a research of cultural magazines in years 1918–1989. Thesis is supplemented by probe into the Lunacharsky's reception in Great Britain and USA.

Klíčová slova v angličtině: Lunacharsky, aesthetic, culture, music, film, literature, theatre, education, socialist realism, ideology, revolution.

Počet znaků s mezerami: 102 556

Jazyk práce: čeština

